

Виходить у Львові 1-ого і 15-ого кожного місяця в обемі трьох аркушів.
ПЕРЕПЛАТА ПЛАТНА З ГОРИ ВІНОСИТЬ:
 З додатком „Словар російсько-український“: на півні рік 8 вгр., [для за-
 границі 8 рублів або 16 марок]. — Без „Словаря“: на півні рік 6 вгр., [для за-
 границі 6 рублів або 12 марок], на пів року 3 вгр., на чверть року
 1 вгр. 50 кр. — Одно число коштує 30 кр.

Редакція, адміністрація і експедиція у Львові, при ул. Академічній Ч. 8.
 Рукописи мають бути писані правописно „Зорі“. Твори узагалі редакцією непридатними до поміщення, звертає ся авторам [на їх кош] без поясненя причини. — Редакція відповідає тільки на ті письма, до котрих додано поштової маркою: ся постановка не дотичать письменників, що мислять свої твори в „Зорі“.

Х у д о ж н и к.

Автобіографічна повість Т. Шевченка.

На мову українсько-руську переложив О. Я. Кониський.

— [Конець.] —

Одержавши сього листа, я відписав до свого приятеля, а вони тільки дивують ся і нік собі не розуміють: з якої до його, так як Штернберг приїхав був. Се на те я написав, щоб заомогти йому спекати ся отого личмана в'їдливого. Правду мовити, я таки опасавав ся за його характер, що ще не склав ся. Чого доброго, може як раз зробити ся двойником отого личмана голінного. Тоді усе прощай: і геній, і штука і слава і усе чарівне в життю! Усе те уляжуть ся, нежов у могилі, на дні клятої чарки. Прикладів на те, найпаче у нас в Росії, на превеликий жаль — сила. Де тому причина? Чи вже-ж таки сама тільки громада пана може звівчити у молодой людини завяз доброго? Чи може тут є щось для нас незрозуміле? Уже-ж не дурно приказка народня каже: скажи мені, хто твої знаєми, а я скажу, хто ти. Та-ж у Гоголя була якась основа сказати, що „руссій“ чоловік, коли майстер добрий, дак і паниця здоровенний. Що воно за знак? Гадаю собі, що ніщо більш, як недостача загальної цивілізації. От приміром сільський писар: між простих, честних, але темних селян, він просто Сократ в Атонах. Отже приглядність, яка він животина неморальна, за те-ж він і майстер свого діла! Між сотнями мужиків темних, він один — єдиний письменний: а мужиків він і живе і не і роспутствує,

Михайло Микешин.

речи отака людина розумна — і отакій з неї паниця? Того не розберуть, що поміж них він єдиний майстер свого діла. Діло своє він абияк справляє; а заробітки пропиває. Отсе, на мою думку, єдина причина тому, що у нас, коли добрий майстер, так і паниця здоровенний. Тай поміж наций цивілізованих помічено, що ті люди з великою кебетою, що виходять з гурту людей звичайних, скрізь і всюди Бахуса, чи менш бувають поклонниками Бахуса. Мабуть се вже невідмінна влада у людий незвичайних. От у мене був знамий наш математик геніяльний.*) Трапляло ся мені кілька разів з ним обідати. Він за обідом опріч води нічого не пив. Раз якось я й питаю у його: — Хіба ви ніколи вина не пете? — Колись в Харкові я випивав два погребки,**) тай зарік ся, — відповів він.

Не всі-ж кінчають двома погребками: інчі беруть ся й за третій, а так і за четвертий. Та вже на сьому й кінчають свою сумну кар'єру, а інколи і життє своє.

А мій художник належав до людий загарливих, що по-

*) Мабуть чи не Остроградський. Держ.
 **) „Погребок“, чи „погреб“, власкино — дьох, пивнина; а тут воно значить крамничку, де продають ся вина. Держ.

ривають ся, що мають виображенне палке: отсе то і є найлютішим ворогом життя самостійного, добродійного. Я собі геть не з поклонників тверезої ретельности і щоденної одностійної діяльности волової, але не скажу, щоб я вороговав проти ретельности добродійної. Вагалі середній шлях в життю — єсть найліпший шлях. Але-ж в науці, в штуці і вагалі в діяльности духовій середній шлях ні до чого не приводить, опріч до безвчасної могили.

Я бажав би, щоб мій художник був художником незвичайним, але і звичайною людиною в життю домашньому. Але отсі дві великі владчі рідко коли живуть під одним дахом. Щиро хотів би я задалегідь добачати і відвернути усе те, що шкодливо може впливати на мого коханця: але як його се вчинити — не тямлю. Личмана того я жахаю ся; тай з сусідки чи можна сподівати ся чого доброго. Тепер все те можна-б ще скінчити на розпуці та на сльозах, на чому звичайно кінчить ся перше кохання. Але-ж ота дялина: вона йому подобаєть ся, а вона то й може довести до Гименеевої сьвѣчки. Дай Боже, щоб я помилив ся; — а то може дійти і до злиднів, до роспути!

Він просто мені не признаєть ся, що закохав ся в свою ученицю. Звістно, жаден парубок молодий не признаєть ся араву! Перш ніж висловити своє кохання, він по першому слові своєї богині кинеть ся в огонь і в воду. Так і юнаки, що кохають щиро. А хіба є такі юнаки, що інакше кохають?

Я навмисне про сусідок віже єдиним словом не нагадаю йому, щоб хоч трохи відвести його від них. Я радив йому, яко мога частійш навідувати ся до Шмідтів, до Фіцтума, до Іоахима; провідувати старенького Кольмана: йому неминуче потрібні поради Кольмана в живописи пейзажній. Радив я йому що дня, наче до храму штуки, ходити в майстерню Карла Павловича, та зробити там для мене список з „Бахчисарайського фонтана“. На сам кінець написав до його про велику вагу сподіваної програми; на неї повинен би він присвятити усі свої дні і ночі аж до самого іспиту, се-б то аж до життя. Такого часу і такої роботи, здавало ся мені досить, щоб хоч трохи оходити перше кохання. Я писав до його, що коли мені на ціле літо в столиці лишити ся не можна буде, так в осени я невідмінно приїду знов, властиво вже для його програми.

Лист мій, як я й сподівав ся, зробив добрий вплив, та тільки на половину: програма йому посчастлила, а сусідка — овва! Але на що задалегідь здиімати завісу далини таємничої! Перечитаймо ще одного листа його, останнього вже.

Не скажу, чи по волі, чи по неволі, а відаю тільки, що ви, мій добродію незабутній, жорстко мене обманили. Вас, як найдорожшого могому серцеві гостя, я сподівав ся довго, а ви!... Бог вам суддя! На що було обіцяти? А скільки у мене було клопоту з моїми кватирантами! Ледви спекав ся їх! Михайлов таки зараз згодив ся, а личман осоружний до самісенської весни тяг; а на розставанню трохи було з ним не посварили ся. Він хотів зістати ся ще на великодний тиждень; але я притомом стояв, що дожидаю вас.

— Ба, яка там важка така особа ваш родич! Нехай в готелю заквартирує! — мовив личман, крутячи свої вуси.

Се мене страх як розлютило; коли-б не Михайлов, спасибіг йому, так не тямлю, щоб я був заподіяв. Не відаю, що йому подобало ся в нашій квартирі: хіба тільки те, що не платив за неї. Зимому бувало Михайлов дак кілька ночий дома не ночує, а в день ряди-в-годи зазирає, та зараз же і знов піде, а личман виїде пообідати да пияним напяти ся, тай знов лежить на канапі, коли не спить, так люльку палить. Останніми часами він і пак свій був привіз сюди. Коло а вже зовсім відмовив йому квартиру, дак і тоді ще він приходив по човати. Просто несовістний. Ще одна чудасія: До самого візду його в Николаїв [його переведено на Чорноморський флот] а що дня, вертаючи у вечорі з пляс, зустрічав його або біля брами, або на сходах, або в коридорі. Не відаю, кого він у вечорі провідував. Та Господь з ним! Хвала Богови, що я його спекав ся!

І не сказати, якого великого успіху за зиму моя учениця досягла. Ну, що коли-б її почали були учити в свій час, з неї була-б просто учена людина. А якою вона стала сумірною. Дитинної простосердечности та жартовливости і сліду нема!

Правду мовити: як що тільки письменність звівчила у неї оту любов жартовливості дитинну, дак мені шкода! Я радю, що хоч тій простосердечности милої лишила ся у мене на картині. Картина вийшла вельми гарненька; правда, що освітленне сьвітлом удало ся не без труднації. Преве дає мені за картину ту сотню карбованців. Я охоче згажаю ся, аби тільки по виставі вже. Я притомом бажав ученицю мою любов показати на суд публіки. Я був би зовсім щасливим, коли-б ви другим разом не омилли мене, та приїхали на виставу: вона буде интересною. Чимало художників і наших і чужоземних обіцали поприслати свої твори: обіцали ся барон Берне, Годен, Штейбен. Приїздить ради самого Аполлона і девятьох сестер його прекрасних. Не скажу, як воно буде на далі, а досі програма моя чаріє. Карло Павлович з композиції задоволений; більш нічого про неї й говорити. На тім тиждні прийму ся тільки, а досі якось я неначе втікаю. Не тямлю, що воно за причина? Навіть учениця моя і та починає мене підганяти. Ох, коли-б мені було спроможно розповісти вам, як мені подобаєть ся отся проста та добра родина. У них я наче рідний! Про дячину й говорити нічого: звичайно, вона добра і весела. А мовчазний і суворий дядько і той іноді покине свої бумажі тай присяде до нас біля самовару; нищечком пожартує. Я інколи даю собі роскошувати, звістно, коли в кишені копійчина зайва заведеть ся: візьму в третьому ярусі ложу в Олександрівському театрі і поведу їх. Тоді загальна втіха у нас без краю; найпаче, коли на спектаклі ідуть жарти. Після такого спектаклю моя учениця куплеті водевільні сьпіває, адеаєть ся і в сні. Я люблю, певніш мовити, обожую, усе прекрасне, як в людях, почавши з прекрасного виду, так само, коли ще не більш і зграбіні твори рук і розуму людського. Мене восхит бере, коли бачу сьвітську осьвічену жєнщину, чи мужчину; у них усе і рухи і вирази в такій гармонії рівній, стрійній! Наче у всіх у них і живчик однаково бєть ся. Дурень і розумні, флегматик а сангвиник — між ними вельми рідкі, та навряд чи є й зовсім: отсе мені подобаєть ся без краю, та одначе не на довго; мабуть через те, що я родив ся і зріє не поміж них; а своїм дешевим вихованнем тим паче не можна мені до них рівняти ся. Тим то, не вважаючи на усю привабливість чарівну життя їх, мені більше подобаєть ся життя ріднинне людій простих, отаких на приклад, як сусіди мої. Між ними я зовсім спокійний, а там все буцім чогось опасуєть ся. Останніми часами і у Шмідтів почувую себе якось ніяково, і не тямлю, з якої воно речі? Буваю я у них що неділі, але не на довго, не так, як колись було. Може се тому, що між нами нема Штернберга лютого. До речі про його. Не що давно одержав я від його з Риму листа. Тай чудний же він чоловік! Замість того, щоб переказати вражіння, які зробив на його Рим, рекомендує мені Дюпата і Церонеза. От, чудний! Пише, що у Лепрі він бачив великі збори художників, між ними і Іванова, автора сподіваної картини „Іоаннъ Предтеча проповѣдуєть вь Пустыни“. Наші художники шуткують з його нишкоч, кажуци, що він зовсім загрус в бологах Понтийських і все таки такого мальовничого пня, сухого з коріннем поверх землі, якого йому треба на третє місце картини, — він не знайшов собі. А Нішців дак восхит бере з Іванова. В ресторані Грека зустрів Штернберґ Гоголя непомірно причепуреного. Гоголь за обідом розповідав вульгарні українські анекдоти. Головна-ж річ, що зустрів він, в'їздячи в Рим — дак се качуча: граціозна, загарлива така, якою вона є в народі, а не така чепуриста та підмальована, якою ми її на сцені бачимо. — Виобрази собі, пише він, що знаменита Тальоні — список з списку того ориґиналу, який я на улиці в Римі без грошей бачив. Не робити му виписок, а перешлю до вас лист його цілком. Там ви і про себе дещо цікавого прочитаете. Він горопашний все ще про Тарновських згадує. Ви її часто бачите, скажіть, чи вона за своїм Ескуляпом щаслива? Коли щаслива, дак про друзяка нашого нічого не кажіть їй, не тревожте споминками її ріднинного спокою; коли-ж ні, дак скажіть, що Штернберґ — людина благороднійша в сьвітї — і досі так само, як і колись, щиро і ніжно її кохає. Се може розважить її тугу сердешну. Хоч би як чоловік не страждав, хоч би якої він не терпів туги, а скоро почує хоч єдине слово привітне, сердешне, — хоч далекого, але не зрадливого

друга, він хоч на хвилину своє горе забуде і буде зовсім щасливим; а кажуть, що одна хвилинка повного щастя ліпше, ніж роки без краю тяжких мук.

Усміхнетеся ви, мій дорогий друже, перечитавши оті слова мої. Подумайте, чи не терплю часом і я якого лиха, що так красно про його балакаю. Ні, далєбіг, жадного лиха у мене нема; а так щось по сердцю журба пробігала. Я зовсім щасливий. Та хіба інакше й може бути, коли маеш таких приятелів як ви, да любий Віля незабутній? Не багацько на світі людей, що завняли такої долі солодкої, яка мені випала! Коли-б не ви, то-б сліпа богиня пролетіла-б поза мене, ви її зупинили біля убогого обіранця. Боже мій, Боже мій! Я такий щасливий, лаккий без краю щасливий, що здасться задушюся з повноти сього щастя і помру! Мені невідмінно треба якого будь горя, хоч би й лікчемного; а то, про що-б я не погадав, чого-б я не побажав, скрізь мені таланить. Усі до мене ласкаві, усі мене люблять, починаючи з великого маестро нашого. А його любови здасться досить на повне щастє! Він до мене часто заходить, інколи і обідає у мене. Чи можна було мені про таке щастє гадати тоді, як я вперше його побачив у вас в отсій самій квартирі? Багацько, вельми багацько вельможних царедворців не знають такого щастя, з якого користуюся я, злидар невідомий! Чи є на світі людина, що-б тепер не задріла мені?

На тім тижні він заходив в класу до мене; подивився на мій етюд, на швидко деякі уваги зробив і викликав мене в коридор на дві слова. Я гадав, що у його яка тайна є, а він просто кличе мене з ним їхати на хутір до Уварових обідати. Я не хотів кидати класи і почав відмовляти ся, а він каже, що мої доводи — просто школярство і що не бути який там раз у класі не — велика річ.

— А я вам по дорозі, — каже він, — висловлю такого відчута, якого ви від професора естетики ніколи не почувате.

Що йому на те казати? Прибрав палітру, пензлі, передаг ся і поїхав. Але по дорозі про естетику і спомину не було. За обідом була звичайна весела розмова, а по обіді вже почав він відчит.

От, як се було.

В гостинний, коли пили кофе, дак старий Уваров зняв бесіду, що час вельми швидко летить і що отсім дорогим часом ми не дорожимо, найпаче молодіж, — додав старий, дивлячись на синів.

— Та ось вам живий приклад, — мовив Карло Павлович, показуючи на мене: — він сьогодні покинув класу на те, щоб зо мною на хуторі побайдковати.

Мене наче хто варом облив; а він того й не помітив і висловив про бистролетний час такого відчута, що я тепер тільки зрозумів символічне значінє статуї Сатурна, що власних дітей глотає. Увесь той відчит він висловив з таким батьківським замишуванням, що я при всіх гостях заплакав, наче дитина та заплапа на пустоті.

От тепер ви і скажіть, чого мені ще бракує? Тільки вас і бракує мені! Чи діжду ся я тієї великої хвилини радісної, коли обійму вас — мого рідного, мого друзяку щирого? А чи знаєте що? Коли-б ви були не написали до мене, що приїдете на Великдень, я був би невідмінно приїхав до вас торішньої зими; та мабуть сьвяті на небі задріли на щастє на землі тай перешкодили моїм радощам.

Отже не вважаючи на повне щастє моє, інколи мені буває невимовно сумно і куди мені подіти ся від того тяжкого суму — я не тялю. Під оті страшенно довгі хвилини тільки єдина учениця моя чарівна має на мене вплив добродійний. О, як би я тоді бажав показати їй мою душу скорботну, розлитися слізами, розтаяти перед нею. Але-ж се зневажило-б її скромність дівочу, а я швидко голову свою об мур розбію, ніж дозволю собі образити яку-б то не було жінчину: тим паче її — отроковицю прекрасну, непорочну.

Здасться минулої осени я писав до вас, що гадаю змалювати з неї весталку. Але-ж зимою трудно було розжити ся на лілію, або на білу рожу, а головна річ — шкочив мені личман осоружний. Тепер таких перешкод нема і я гадаю виконати свою думку між ділом, се-б то між програмою. А програма моя не велика; усього три постаї: Осиц своїм союзни-

кам — виночерпю і хлібодареві відгадує сні. Сюжет, бачте, старий, стопаний; тим то й треба добре його обробити. Механічної роботи тут не багацько, а часу ще три місяці. Пишете ви до мене про вагу моєї, може вже останньої, програми і радите яко мога пильнійше вивчити її, переняти ся нею, як кажете. Добре, я й сам такої думки, що се неминуче. Але, друже мій єдиний, бою ся вимовити: весталька завжди і більш мене интересує. Програма ся на другому пляні вестальки, і хоч як я силкую ся завести її на перший плян, — нічого не вдю. Не тялю, що воно за знак такий? Думаю спершу скінчити вестальку, я її давно вже почав. Скінчу, тоді вільнійш буде й до програми.

Програма! — щось недобре віщує серце з нею. І звідкіль береть ся отсе прочування? Чи не відцурати ся мені від неї до того року? Але-ж, рік пропаде, його не вернеш: чим же його винагородити? Успіхом певним. Ба! А хто-ж забезпечить мене, що буде успіх певний? Чи не правда, що я хворий? Дійсне, я трошки стервав ся і скидаю ся на хеміцероного „Метафізика“. Ради Бога приїздить, да підведить мою душу підупалу.

Одначе, який же з мене несовісний себелюб! З якої речи я вимагаю вашого приїзду! Ради якої ідеї розумної кидати вам свою роботу і рушати за тисячі верстов на на те лишень, щоб побачити якогось півдиоту?

Геть нікчемна полохливість! Дитинство, більш нічого, а тим часом мене, хвала Богови, вже допущено на першу золоту медалю. Я вже кінчу! Ні, ні, я художник, що тільки починає свою, може славу, карьеру. Мені і перед вами і перед собою соромно. Коли тільки нема у вас конечної потреби, дак, ради Бога, не приїздить сюди; не приїздить хоч доги, доки я не скінчу свою програму і свою вестальку задушєвну. А тоді приїдете на виставу! Ба, тоді моїй радості, можу щастю не буде краю. Ще одно, хоч і чудне, да сталє бажаннє: страх як хочу я, щоб ви кинули оком на моделю моєї вестальки, се-б то на мою ученицю. Правда, що бажаннє чудне, смішне. Я бажав показати вам її яко найліпший, найпрекраснійший твір природи божественної. І ніби то і я сприяв оздобі моральній сего творіння прекрасного! Який з мене самолюб! А що я зробив? Що навчив її читати? Справді, письменність надала їй якоїсь привабливості. Є у неї одна невеличка вада, котру я не що давно спостеріг: мені здасть ся, що вона неохоче читає. А дадина її давно вже перестала радіти з своєї письменної Паши.

По сьвятах дав я їй прочитати Робінзона Крузо. Що-ж би ви думали? Вона за цілий місяць ледві-ледві половину його прочитала! Гірка була мені отака її байдужість. Я став казати ся, що навчив її читати. Вже-ж пак я сього їй не сказав; тільки подумав, а вона — ніби думку мою підслухала; другого дня дочитала книжку, та за чаєм у вечері з таким щирим пориванням і з усіма подробицями розповіла своїй дядині байдужий безсмертний твір Дефо. Я готов був розцілювати її. В сьому разі я бачу чимало спільного у неї і в мене. Інколи на мене нападає така байдужість деревяна, що я ставлю ся непридатним ні до чого. Та, хвала Богови, у мене отакі випадки не довго стоять. А вона, з того часу, як я спекав ся личмана отого осоружного, зробила ся якоюсь незвичайно тихою, задуманою і байдужою до книжки. Через що так?... Не тялю! Невже вона?... Але де таки. Личман людина жорства, антипатична і ледві чи може він заінтересовати жінчину хоч аби-яку. Ні, се думка-нісенітниця! Вона замислює ся і байдужість на неї нападає через те, що її такий вік, як се запевняють психологи.

Надочувив я вам своєю моделю-ученицею. Ви ще подумайте, що я закохав ся у неї. Да воно й справді трохи чи не те. Вона мені дуже подобаєть ся: наче хтось рідний подобаєть ся, наче сестра рідна, ніжна.

Та годі про неї. Так же опріч неї у мене й нічого більш нема, про щоб писати до вас. Про програму тепер нічого ще писати; вона ледві підмальована. Тай скінчивши її, я до вас не писати му. Я хочу, щоб ви про неї в газетях прочитали, а ще більш, щоб ви її побачили. Я отсе кажу в таким запевненнєм, неначе вже усе скінчене; і лишло ся тільки медалю з рук президента взяти да туди на сурмах прослухати.

Прійдїть, мій друже незабутній, сердешний. Без вас мій гризюф не буде повний; через те, що ви один — єдиний спричинили ся йому щастю і сучасному і пришлому.

Прощайте, мій добродію незабутній! Не обіцяю ся швидко до вас писати. Прощайте!

Р. С. Бідолашний Демський не дїдав ся і доки крига на Неві рушила, помер; помер — яко сущий праведник, тихо, спокійно, наче заснув. В шпиталю Марії Магдалини мені часто доводило ся спостерегати останні хвилини життя людського; але я не бачив, щоб хто так байдуже, так спокійно покидав життя. За кілька годин до смерти його я сидїв біля його і читав йому якусь книжечку легенького змісту. Він слухав заллющивши очи, інколи ледві помітно ворухили ся у його куточки рота, се було щось ніби усмішка. Читав я не довго: він розплющив очи, блиснув їми на мене і ледві чутно промовив:

— І охота вам на таку дурницю марновати дорогий час! А потім перевівши дух, додав: „Ліпше що-небудь малювали-б; от хоч би з мене“.

Своїм звичаєм я мав при собі альбом і олівець. Я почав малювати його профіль сухий, різкий. Він знов глянув на мене, скорботно усміхнувся і мовив:

— А що модель, правда, спокійна?

Я малював. Аж ось відчинили ся двері і показала ся брудна твар ховаяки тієї квартири. Побачивши мене, вона сховала ся і знов причинила двері. Демський, не розплющуючи очей, усміхнувся і дав знати, щоб я до його нахилив ся. Я нахилив ся. Він довго мовчав, потім здригаючи, ледві чутно промовив:

— Заплатїть їй, ради Бога, за квартиру, Дасть Біг, скви-туємо ся.

При мені не було грошей. Я зараз пішов до господи. Дома щось мене задляло, чи дядинне кофе, чи що; не згадаю вже. До Демського вернув я — вже сонце заходило. Світличку його освїтчував жовто-гарячий сьвіт сонця, да такий яркий, що я мусїв на хвилиночку очи заллющити; а коли розплющив і підійшов до ліжка, дак там був вже труп Демського. Лежав він так само, як я лпшив його живим: усмішка й на половину ліній не перемінилася. Очи заллющені — як у сонного. Отак умирають тільки праведники, а Демський належав до праведників. Я склав йому на груди руки його, що вже на пів були охололими, поціловав його в холодне чоло, закрив його одягом. Потім заплатив хазяїці небіжчиків довг; прохав улаштувати похорони моїм коштом, а сам пішов по домовину. На третій день покликав я попа з церкви сьв. Станїслава, взяв биндюги; з сторожем винесли ми убогу домовину і рушили з трупом Демського в далеку дорогу. За труною ішов патер Посяда, дяк да я. Жадна жebraчка не пішла за труною, а по дорогї стрївали ми їх чимало. Але-ж отї убогі лїнтяги, як і пси голодні, носом чують милостину; від нас на пеї вони не сподївали ся і не помилили ся. Я просто ненавиджу отїх промисловцїв, що спекулюють іменем Христа.

З гробовища я закликав попа на небіжчикову квартиру, не на те, щоб поминки справляти, а на те, щоб показати бібліотеку Демського. Усієї її було томів з 50; більша частина змісту історичного і правничого мовою грецькою, латинською, французькою і німецькою. Учений патер вельми уважно перегортував грецьких і римських клясиків, а я відбрав тільки книжки французькі. Чудно: опріч невеличкого томика Міцкевича та Лелзеля, нічого більш по польськи не було. Чи вже-ж таки він цурав ся письменства рідного? Ні, не може сього бути!

Розібравши бібліотеку, я собі взяв книжки французькі, останні, гадав я, забере патер. Але совістний цїп не хотїв придбати собі дурно скарбу такого і згодив ся на те, щоб за книжки, його коштом, справити на могилу Демського плиту. Я взяв на себе половину коштів. Згодив ся. Прибрали форму плити і напис на неї скомпонували: „Leonard Demski, mort. anno 18...“ Розійшли ся ми, немов старі ті приятелі. Чудно мені: не вже таки Демський ні в ким, опріч мене, не сприятелив ся? На квартирі у його мені нікогїсенько стрївати не доводило ся; але коли ми з ним виходили на улицу, дак часто стрївали його знаємі і втпали по приятельськи; інчі навіть руку йому стиснали. Все то були люди статечні. А воно

й те сказати: хіба чоловік статечний провідає злидаря-трудовника в його тьмяній халупчині? Сумно! Бідолахи оті люди статечні!

Ще раз прощайте! Не забувайте мене, мій добродію незабутній!

* * *

З сього довгого листу ріжнobarвного стало мені знати, що художник мій, як воно й годить ся сущому художникови, людина високого ступня, рахманна і шляхетна. Люди звичайні так щиро не прихильють ся до отаких горопах, усіма покинених, яким був Демський. Нічого неввичайного я не бачу в такій прихильности безкористній, прекрасній; се добуток звичайний з спочуття спільного до всего великого, прекрасного в науці і в чоловіці. З своєї природи і по заповіту учителя нашого великого усім нам такими треба-б бути. Але, овва: мало, вельми мало таких, щоб виконали його сьвятий заповіт і свою природу зберегли в любові і чистоті. Тим то чоловік, що любить безкористо, чоловік суше шляхетний і здасть ся нам чимсь неввичайним. На такого чоловіка ми дивимо ся, немов на комету ту. А коли досить надивимо ся, так починаємо бояти ся, щоб наше власне самолюбство брудне загато в віки нам не кидало ся: тоді ми починаємо і на сього чоловіка чистого кидати спершу покліпом потайним, потім і голосним, а коли покліпом нічого не вдїємо — кидасмо його на убожество та на страждання. Се ще талан, коли закинемо його до шпиталю божевільних, а то просто вішасмо його, наче влочинця якого найогидливішого. Гірка правда! Одначе я веду річ не до реча.

Далі в листу того побачив я, що мій художник сердешний закохав ся в свою вродливу та вертучу ученицю, хоча сам він того й не спостерегає. Але се діло сьвітове; се добре, навіть неминуче потрібно, тим паче художникови; а то без того заскоринїє серце біля етюдів академічних. Коханне — се огонь животворний в душі чоловіка і все, що творить чоловік під впливом сього почуття сьвятого — відзначене печаткою життя і поезії. Все отсе добре, да тільки от-що: отсі душі огняні, як називає їх Лібельт, загато не розбірчиві в коханню. Трапляєть ся, що сущий і найвосхитїтїший поклонник вроди покохає такого морально огидливого ідола, якому треба саме диму з пекарні, а він перед ним фїміялом чистим курить. Мало кому з таких душ огняних гармонія супроводила. Почавши з Сократа, Берґама і до нашого часу сама ростяч в життю щоденному. На більшу школу отсі душі огняні кохають на цілий вік. От, за се я й бою ся про свого художника. Ще й віц, за приводом генїїв всесьвітних заневолить душу свою перенятливу і ніжну якій небудь сатані в спїдїнї. Добре ще, коли він отак, як Сократ і Пуссен, яким небудь жартом спекаєть ся хатньої сатани і своїм шляхом піде. А коли ні, дак прощай тоді і наука, і штука, і поезія і все, що є чарівного в життю! Прощай на віки! Посудину розбито, жиро драгоцінне вилите і перемішане з грязюкою, промінистий сьвітільник життя спокійного, артистичного погасило отрутне дихання гадюки хатньої. Як би добре було, коли-б оті сьвітотчі спромогли ся обходити ся без щастя родинного. Скільки-б годі творїв великих не потонуло в хатній ковбані і лишили ся-б на втїху та на равованне людам. Але-ж мабуть і для генїя так само, як і для нашого брата, неминуче потрібно життя родинного. Се мабуть через те, що та душа, що почуває і любить усе високе в природі і в штупі, потрібує спочину. А сей спочинок солодкий можна завзяти тільки в дїтьми та в дружиною коханому. Блажен, стократ блажен той чоловік і художник, чия життє повтала прекрасна муза гармонії. Блаженство його, наче блаженство боже — неосяжене.

Спостерегаючи щастє родинне, ось що я помітив: на-тхненні поклонники усього доброго і прекрасного стають тяжкою жертвою своєму ідолу — красі. Не можна їх і виновати; не краса взагалі, а краса жєнщини особливо впливає на їх непобидимо. Інакше й не може бути. Отут то і є жерело трути.

Як се так?! — гуконе молодїж. Красуно совадв Бог на те, щоб осолоджувати наше життє, повне сліз та тривоги. Так то воно, так! Дїйсне, Господь на те її призначив, але-ж вона, певнїше мовити ми, а зумли оте високе призначенє бо-

Весіле на Угорщині. [З образу Г. Весіна].

жественне переіменити, та з жінчини зробити ідола бездушного, безживного... Одно почуття, се-б то егоїзм, проковтнуло у неї усі інші гарні почуття. Ми, коли вона ще дитиною була, дали їй зрозуміти, що в прищому вона роздирати ме і запалювати ме у нас серце. Правда, ми тільки їй про се натякнули, але вона бистро поняла, глибоко почувла і зрозуміла своєю міц'ю прищу, і з того часу вона зробила ся дженджурихою і поклонницею до віку власної вродливости. Зеркало стало у неї єдиним товаришем життя самотнього, мізерного. Жадне вихованье в сьвітї не спроможне її переіменити; бо завжди глибоко западо зерно себелюбства і лицяння невидужливого.

Такий от добуток мого спостереження над красунями взагалі, а особливе над красунями відзначеними. Красуня упривілейована нічим, опріч красуні, не може бути; ні дружини коханої, ні неї доброї, ніжної, ні навіть полюбовниці палкої з неї не буде. Вона деревяна красуня тай годі! А з дерева чого-ж більш вимагати?

От чому я й раджу, щоб з отих статуй прекрасних любовали в далека, не наближаючись до них; тим паче, щоб не брали ся з ними особливо — художники і люди, що присвятили себе штуці і науці. Коли художникови неминуче треба красуні для його штуки возлюбленої, па те є натурщиці, тапюрстистки та інші майстериці цехові. А в хаті йому, як і всякій людині, треба доброї жінки коханої, а не красуні упривілейованої. Остання на одну хвилину ярким промінням радіощів освітять спокійне житло коханця Божого, а потім з тих радіощів, наче з марева того, і сліду не буде. Красуні, яко сущій актрисі, треба, щоб був цілий натовп поклонників: чи будуть вони правдиві, чи фальшиві їй — про те все одно; аби були поклонники; без них вона, як і той ідол стародавній, статуя мармурова тай годі!

Єсть приказка: не всяке слово в рядок. І поміж красунями трапляють ся виметні. Я глибого їму віри в отих виметних, але їму віри як чомусь незвичайнішому; тому то в своїй вірі, я обережно поводжу ся. Проживши поміж людий добрих вже більшу половину віку свого, я такої виметної красуні ні разу не стрівав. А вже-ж не можна сказати, що я мізантроп, або ганебник усього прекрасного. Навпаки, я запеклий поклонник усього прекрасного, чи то в природі, чи в штуці божественній.

Ось яка пригода не що давно трапила ся мені. В закутку, майже що безлюдному, далеко-предалеко від людий цивілізованих, довело ся мені, та ще й не малий час, чевріти. Туди тоді саме залетіла світська красуня. От ми й познайомили ся. А треба вам знати, що до знаомости я швидкий. Спостерегаю я нову свою знаому красуню. Диво-предивне: нема нічого їй похожего на тих красунь, що доти я бачив. Думаю собі: та чи не здичавів отсе я в отсій пустелі? Ні, всіма сторонами жінщина гарна: розумна, сумирна, начитана; а лицяння дак і тїни нема, Соромно мені стало, що я її спостерегаю: геть я тоді на бік усяку неймовірність, і стаю приятелем її щирим. Не скажу за що, але вона мене сподобала. Стали ми друзяками. У мене в серці в старому повернуло ся що таке, що більше за просту прихильність звичайну. Трохи-трохи не зробив ся дурним водевильним. Нагода спасла мене і нагода звичайна. У їх в домі я був наче своя людина. Раз якось вранці, пучи у них чай, помітив я, що у неї на потилиці волосє заплетене дрібнісенькими кісками. Се мені не сподобало ся. Я, бачте, думав що оті кучері у неї на потилиці — натуральні, але воно он-що! От — се то й спинило мене признатись їй, що я кохаю. Знов я став простим приятелем звичайним. Вже-ж пак соромно зашкловати з освіченою жінчиною, єсть для розмови з нею письменство, штука, музика. От про се ми з нею, трохи не щодня розмовляли і я, правда на другий вже рік, сиостеріг, що вона поверхом судить, а про штуку, про прекрасне в природі говорить вона доволі байдуже. Отсе й похитало трохи мою віру. Далі бачу: нема в сьвітї такої книжки німецької, або російської, щоб вона не читала, і про те ні про одну таку книжку добре не памятає. Я спитав, яка тому причина? вона відповіла, що якийсь недуг жіночий — одбив у неї память, ще як вона дівовала. Я простосердо поняв віри. Але-ж помічаю, що аби-які віршички, що ще дівкою вона читала, дак ті й тепер памятає. Тоді вже соромно мені стало про письменство з нею балакати, і небавом бачу, що у них в домі жадної книжки, опріч календаря, немає. Зимою по вечерах, коли збереть ся партія, вони в карти грали. Я гадав собі, що се так собі, забавка, а про те й байдуже, що вона не при собі, коли не поталанить їй партію зібрати; зараз у неї голова починає страшенно боліти. А коли у чоловіка її збереть ся партія грачів, — вона сяде біля столу і, не варуючись, зазирає до грачів в карти. Та над отакою роботою милою й просидить до гдупої ночі... Скоро починала ся отся мертва сцена, я зараз на улицю виходив. Огидливо бачити красуню-молодицю за таким ділом. Я тоді цілком розчаровав ся; вона мені показала ся просто поліном; чи певніш мовити: дійсне упривілейована красуню.

Ну що коли-б перебування в отому закутку темному, де нема ні левів, ні онагрів, протягло ся ще на рік-другий? Я певен, що вона здуріла-б або ідіоткою зробила ся-б. А я то! Еге! Я гадав собі, що ось то я знайшов Ельдорадо. А те Ельдорадо — просто лялька деревяна, на котру потім я без огидливости не міг і дивити ся.

Читаючи осью мою грізну сентенцію красуням, може хто гадати ме, що я другий Буанороті! Де там: я такий же, коли не гірший ще поклонник, як і кожен з левів. Річ тільки в тому, що погляди свої я люблю висловлювати такими, якими вони у мене є, не вважаючи ні на кого: до того-ж тепер я чиню се для друга свого, для художника і не маю заміру друкувати свої думки про красунь. Крий мене Боже від такої дурниці. Тоді-б мене сестра рідна приїла-б повісила на першу оску, як того Юду зрадника!... А прецінь же вона не красуня, і можна бути безпечним.

Де-ж початок сього лиха? Вже-ж не де більш, як не в вихованню. Коли Господь Бог наділять батьків ніжних донею-красуню, вони зараз починають її псовати, пестячи її більш за інших дітий. А про освіту ось як вони гадають; кажуть: на що дурно морочити дитину книжками, вона й без книжок і навіть без віна, кар'єру блискучу собі зробить. І дійсне — красуня зробить собі блискучу кар'єру. Вішванье батьків справдило ся: чого-ж ще більш? Се початок лиха, а далі воно зростає ось як; одначе в сьому я не запевняю; я тільки гадаю, що так:

Наше любє племя славянське, хоч і належить до раси кавказької, але що-до краси, дак воно не геть відійшло від раси фінської і монгольської. Значить — красуня у нас — трапляєть ся рідко. Отим то, аби вона з пелюшок, ми й почнемо напихати їй в голову дурного восхиту, себелюбства та інші гідоти і на сам кінець зробимо з неї ляльку деревяну, наче ту, що малярі уживають на драшировку.

По тих краях, що Бог благословив жінщинами вродливими, там красуня — річ звичайна; а на мою думку, жінщина звичайна і єсть жінщина найліпша.

На що і про що отсе я розбалакав ся так широко про роздирательок людського, значить і мого серця? Здаєть ся, на науку другови моему. Але-ж, наука ся буде про його зайвою; да скільки можна знати з листів його, дак Весталка його, ледві чи вдатна глибоко залізи в серце до художника, щоб так, як мій друзяка, гарно почуває і розуміє усе високе і прекрасне в природі. Вона мабуть бистроока, кирпатенька пустуха; от як бувають швачки, покоївки вертки і т. інч. Так вони цілком безпечні. А от люди такі, як ота її дядина шовкова, дак такі небезпечні. Хоч він і як приязно її обписує, а про те вона нагадує мені Гоголівську сваху, котра, як спитав у неї охочий женити ся, чи вона його одружить? — відповіла: „Ох, голубоньку мій! да так ловко одружу, що й не счусь ся“. У приятеля у мого, в сьому разі, звістно нема нічого однакового, і я за його не бою ся. Огонь першого кохання, хоч і пекучий, та не на довго. Але-ж знов, як поміркую, дак не можна й не бояти ся; отакі шлюби, що й „не счусь ся“, трапляють ся з людьми не тільки розумними, а навіть і з обережними. Великої обережности я у свого приятеля не гадаю: обережність — вдача не про художників. Про всяк злучай я написав до його листа: звістно без напучування; крий мене Боже від отих напучувань. Я написав до його щиро, по приятельски, про що я небеспечен і чого йому треба стеретти ся: щиро висловив йому, що дядину, нехай вважає собі, яко западню небезпечну. Одначе від його відпо-

віди щось нема, мабуть лист мій йому не під ясни. Се не добра ознака, подумав я собі; а про те він же ціле літо працював коло програми; так не диво, що можна йому було про листа мого й забути.

Минуло літо; минув вересень і жовтень, а від приятеля мого ані словечка. Читаю в „Пчел-і“ огляд вистави: написано ловко, мабуть Кукольник написав. „Вестальку“ приятеля мого хвалить без краю; а про програму ні же слова єдиного.

Що воно за знак? Не вже йому не поталанило? Я написав до його вдруге, просячи відповісти, з якої причини він мовчить. Про програму і взагалі про його роботи я в листі не згадував, відаючи з досвіду власного, як то воно прикро, коли робота йде не гаразд, відповідати на приятельське питання: як іде робота? Через два місяці прийшла його відповідь ляконічна і безтолкова: наче він соромився, або боявся щиро висловити мені про те, що його мордовало; а знати було, що його щось страх як мордовало. Між інчим він натякає на якусь невдачу, мабуть се про програму; вона, як він пише, трохи в моголю його не загнала. Пише, що коли він живе ще на сьвітї, дак за те мусить дякувати своїм сусідам добрим, вони щиро приголубили його; і він тепер нічого не робить, страждає і душею і тілом і не тямить, до якого берега се все доведе.

Я на отсе все подивився, яко на побільшання. У людей молодих, перевятливих, се річ звичайна: вони з мухи слоня роблять. Але мене щось тревожило, я бажав довідати ся чого певного. Яким же чином? У самого його толку не доберешся. Я написав до Михайлова, просячи його, щоб написав до мене про все, що він відав про мого приятеля. Приязний Михайлов не забарився прислати до мене оригінальну і щирю відповідь. Ось вона:

Приятель твій, брате, дурень, та ще який дурень! Як сьвіт стоїть, дак такого дурня незвичайного не було. Йому, бач, програма не посчастлила. Що-ж він з розсудку заподіяв? Зроду-віку не вгадаєш! Взяв тай оженився! Далєбіг. Та чи знаєш з ким? З своєю Весталькою, та ще з вагітною. Чи не чудасія! Весталька вагітна! Він сам каже, що вагітність і примусила його одружити ся. Нехай би ще, коли-б він сам тому спричинився, а то-ж ні: ледащо отой личман гріха накоїв. Сама вона признала ся. Молодець личман! Наробив лиха тай чкурнув собі до Миколаїва; а твій дурень великодушний — бух: наче муха в окріп! Каже, бач: куди вона тепер дінеться? Хто її горопашну тепер захистить, коли вже дядина рідна, тай та жене з хати? Взяв тай захистив! Ну, чи бачив ти другого дурня такого на білому сьвітї? Певно, що й не чув навіть. Правду мовити: великодушність безпримірна, або певніш дурниця безпримірна. Та се все ще байдуже, а от сьміху без краю: він змалював Вестальку своєю з неї, вже вагітною, та як змалював: просто на предиво! На виставі натовп від неї не відходив. Вона наробила такого галасу, якого, коли ти не забув, колись наробила Тиранова „Дівчина з тамбурином“. Сам Карло Павлович кілька разів перед нею стояв. А се не аби що, да значить. Купив собі її якийсь дука-вель-можа і добре заплатив. Тепер з неї списки да літографії скрізь. Одно слово — успіх повний, а він, дурень, оженився. Отсе якось я до його заходив і помітив якусь прикру переміну. Дядина, здасть ся, його до рук прибрала. До Карла Павловича він ніколи не заходить, мабуть соромить ся. Почав він малювати Мадонну з Предвічним младенцем; за модель взяв жінку свою з несвоєю дитиною. Коли він так хороше скінчить, як почав, дак се буде ліпше за „Вестальку“. Вирази і у дитини і у матері предивно гарні. І як отсе могло стати ся, що програма йому не вдала ся! Дивую ся. Не відаю, чи на той рік його, яко жонатого, допустять до конкурсу? Мабуть — ні! Отсе тобі і все, що можу переказати тобі про твого друга безтолкового. Наш Карло Павлович, не зовсім дужий. На весні, гадає, розпочати роботу в соборі Ісаківському. Твій — Михайлов.

* * *

Туга невимовна переняла мене, коли я прочитав сего листа. Я бачив, що блискучій прищлості мого друга, возлюбленника мого, прийшов край. Прищлість його скінчила ся тоді, коли саме займало ся на сьвітї його слави промінистої. Запо-

бігти лиха — годї вже! Яко людини, вчинок його не оброзумлений, але високоблагородний. Коли-б він був малярем простим, ремісником, вчинок його впливу не мав би на його роботи; але-ж він суцїй художник, палкий, тим то вчинок його може вплинути погибельно. Щоб знівечити найміцнішу енергію, вже досить того, щоб стратити надію, що вирядять коштом скарбовим за границю. А щоб коштом власним йому поїхати за границю, про се годї й думати. Коли-б незвичайна праця і дала йому кошти, дак жінка й діти їх відберуть — ранїш нїж він подумав про Рим і про его чудя безсмертні. Виходить, що

„Італія, счастливый край,
Куда въ волшебномъ упоеньи
Летитъ младоє вдоховеньє
Узритъ мечтательный свой рай!..“

Отсей край щасливий, чарівний — тепер на віки зачинений для мого приятеля. Хіба який випадок надзвичайний відчинить йому двері до того раю реального. Але-ж такі випадки дуже і дуже рідкі. Звели ся у нас ті суцї меценати, що давали художникови кошти, аби він їхав за границю вчити ся. Тепер у нас коли який небуть богатири і здійметь ся на такий вчинок, так хіба єдине їзза горойжливости дитячої: він художника візьме з собою за границю, дає йому платню, немов тому лакею-наймитови і поводить ся з ним неначе з лакеєм. Каже йому змалювати готель, де він заквартировав: або той берег морський, де жінка його бере кушелі і т. іч. іч. нехудожественні речі. Отже люди простодушні і тарабаняць: „От який то він меценат і знавець аграбного! Художника з собою за границю брав!“ Горопашний художниче, що в душі твоїй дїгь ся, коли ти чуєш отакі гукання дурні! Не завидую тобі, бідоташний поклонниче прєкрасного в природі і в штудії! Ти, як кажуть, у Римі був, да папи не бачив! І слава, що ти був за границею стає тобі доріканнем жорстким. Ні, як на мене, так ліпше з торбою йти за границю, нїж з богатирем їхати; або вже ліпше зрєкти ся бачити „мечтательный свой рай“, та де небудь у куточку, у рідному краю прозаїчному захистити ся і тишком поклоняти ся Аполльонови. По дурному, страх як по дурному приятель мій оборудовав свою прищлість! Отсе вже тижднів зо два буде, як я що дня отой щирий лист Михайлова перечитую і все таки не запевню ся в правді отїєї дурниці непростимої. Часом так не йму віри, щоб приходив думка самому рушити до Петербурга, та власними очима побачити оту правду огидливу. Коли-б тепер були вакації, я і не думав би; на лихо тепер час вчення, значить коли й можливо поїхати, дак тільки на 28 днів, а за половиню сього часу, що я встигну для його зробити? Зовсім нічого; хіба тільки побачу те, чого і в сні не бажав би бачити. Добре поміркувавши і перебувши перше вражіння, став я на тому, щоб ждати, що скаже старий Сатурн, а тим часом листувати ся з Михайловим. На листи приятеля свого надію мою вітер розвіяв; а на листи Михайлова те-ж надія не справдилася. Сподіваючися на Милайлова, я не зауважив, що чоловік сей менш за все вдатен стало листувати ся. Коли й прийшла від його відповідь до мене, та ще так швидко, як я й не сподівався ся, дак се треба уважати за осьме чудо. Та з одного листа жадним чином не треба було раховати на довге листовання. Що діяти! Помилув ся! Хто-ж не помиляеть ся? З опалу я кілька листів до його написав, і хоча-б тобі на один яка відповідь! Се мене не спинило. Пишу ще; та чим далі, тим більш сердечнїше. Ні слова від його. Нарештї пропав у мене терпець. Написав я до його не довгого, але їдкого листа. Се зворушило Михайлова і він до мене прислав ось яку відповідь:

* * *

Дивую ся я, як отсе у тебе хватає терпіння, часу і паперу на твої листи сьміхотворні, щоб не сказати — дурні. І про кого ти пишеш? Про дурня! Та чи варто він того, щоб про його й думати, а не то, щоб писати, та ще отакі листи, як твої! Пльонь ти на його! Пропаша він людина тай годї! Щоб тебе втїшити, дак додаю ще от що: він укупі з жінкою і з мамашею, [се він так дядину величає] почав тягти „проволоку“, аначить кинув ся на горілку. Спершу він все малював списки з своєї „Вестальки“, та стільки їх намалював, що їх і на базарі нікто не купував. Потім взяв ся

Generated on 2015-08-15 18:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/luig.301121180004172
Public Domain in the United States; Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

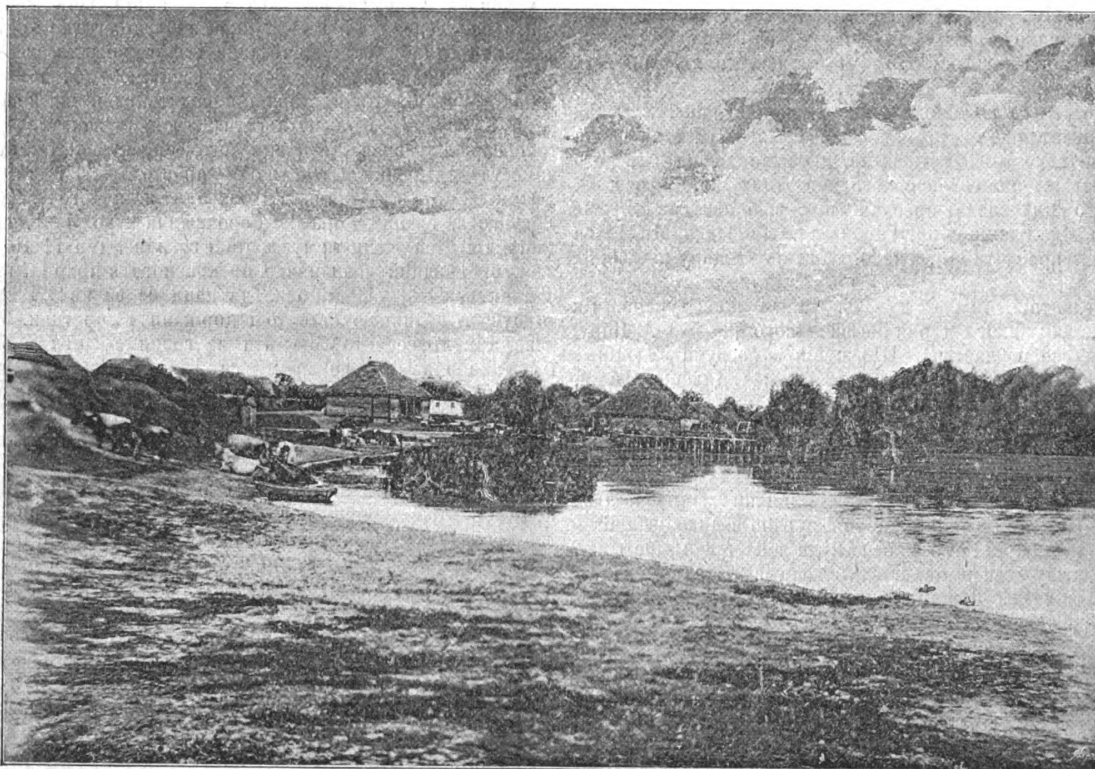
в магазини розмальовувати літографії, а що робить тепер — не скажу; мабуть малює патрети по карбованцю з морди. Ніхто його й не бачить. Заліз десь в 20-ту лінійку. На тім тижні, щоб догодити тобі, я ходив його шукати. На превелику силу знайшов його квартиру біля самісенького гробовища Смоленського. Не застав його в господі; жінка сказала, що на сеає до урядника до якогось пішов. Я полюбав з його Мадонни невикінченої, і чи знаєш що? Мені якось тужливо стало! За що, подумаш, людина пропала? Не діждавшись його, я пішов і не попрощався з його жінкою; вона мені вдала ся огидю.

Карло Павлович, не вважаючи на недуг, розпочав роботу в Соборі Ісаківському. Лікарі радять, щоб він покинув роботу до того року, та на літо за границю їхав. Але-ж він не хоче кидати. Чом ти хоч на короткий час не навідаєш ся сюди? Хоч би подивив ся на чуда нашого чудотворця Карла Павловича, та й з свого дурня полюбав би. Здаєть ся ти

Михайлов драговав мене отим своїм негожим реготом. Потім він скаменув ся і мовив до мене:

— Оце вже другий день, як він перебрав ся на теплу квартиру, на семій верстві. Бачиш: його не допустили до конкурсу, дак він, не довго думаючи, взяв тай збожеволів, тай пішов на сему верству. Не відаю, чи він живий ще.

Я вже й не прощав ся з Михайловим; швидче на фіякра, та до шпиталю „Усіх Скорбящих“. Мене не допустили до недужого, бо тоді саме був у його випадок шалености. Другого дня з ним побачив ся. Коли-б мені не сказали, що отсе і є той самий художник, я сам ніколи не пізнав би його; так страшенно недуг перемявив його. Вже-ж пак і він мене не пізнав: взяв мене за якогось Римлянина з картини Пізелі, зареготав ся і геть собі до дверей дротяних. Господи Боже, що за скорботне явище — людина звівчена шаленством! Не спроміг ся я, хоч кілька хвили дивити ся на його і вернув ся. Але-ж образ мого приятеля бесталанного нігде не давав мені

Хутір Мінайлівка, Прилуцького повіту, Полтавської губ., на берегу ріки Удая. [Пейзаж].

те-ж побрав ся, да не признаєш ся. Не пиши до мене, бо відповідати не буду. Прощай! Твій — Михайлов.

Мій Боже, чи вже таки отой шлюб бесталанний, єдине спричинив ся, щоб так швидко звівчити юнака геніяльного?! Другої причини не було. Плачливий шлюб!

Нетерпляче ждав я вакацій. Нарешті скінчили ся іспити, я рушив до Петербурга. Карла Павловича я вже не застав: за порадою лікарів він покинув роботу і поїхав на острів Мадеру. Михайлова насплу я знайшов. У сього оригінала ніколи не було сталої квартири, жив він наче птах небесний. Я зустрів його на улиці; йшов він, взявши під плече бравого личмана, тепер вже ляйтнанта. Не відаю, яким робом він знов опинив ся в Петербурзі. Я не спроможен був дивити ся на отсю людину. Привітавшись, я покликав на бік Михайлова і спитав у його адресу мого приятеля. Михайлов спершу зареготав, потім спинивши регіт, повернув ся до личмана і мовив: — Чи знає, чюю він квартиру розпитує? Свого возлюбленника N. N.

Тай знов зареготав; а личман і собі за ним; але не широ він реготав.

спокую: ні в академії, ні в єрмитажі, ні в театрі; да таки нігде, нігде; він був скрізь зі мною: тільки щоденне провідування в шпиталю мого приятеля перегодом звівчило перше вражінне. Шаленість його що дня потроху меншала, за те-ж і здорове фізичне швидко підупадало. Нарешті він вже не здужав підвести ся з ліжка; тоді мені вільно стало входити до його в сьвітличку. Часом він, буцім би й приходив до пам'яті, але все ще мене не пізнавав. Раз якось я до його навідав ся вранці. Ранками йому було легше. Він був цілком спокійним, але-ж такий слабкий, що не здужав руку підвести. Довго він на мене дивив ся, неначе щось собі пригадував. Після довгого погляду думного — він ледві чути промовив мое наймення. Сльози цівкою ринули з його очей просьвітлених. Тихий плач перейшов на ридання. Такого ридання, щоб отак мордовало душу чоловіка, я доти ніколи не бачив і не приведи Господи нікому бачити чоловіка, що так страшенно ридав. Я хотів лишити його, але він дав ознаку, щоб я не йшов. Він простяг до мене руку; я взяв її і сів біля його. Ридання трохи-потроху спинало ся; з очей, звід спущених вії, текли буйні слези крапельасті. Ще кілька хвили

і він зовсім заспокоївся і задрімав. Я тихенько визволив руку свою і вийшов з сьвітлички, вповні сподіваючись, що він видужає. Другого дня вранці приїжджаю я до шпиталю і питаю у сторожа: А що? Як недужий? — і чую таку відповідь: „Недужий ваш, добродію, уже в мертвецькій; учора вранці як заснув, дак вже й не просипав“...

Після похорону, я, сам не тямлю чого, ще кілька днів був в Петербурзі і раз якось зустрів Михайлова. Після того, як він учора проводив свого личмана у Миколаїв і коли вони хильнули біля середньої рогатки, я зняв бесіду про небіжчика, про вдову його, та про його Мадонну невикінчену. Я прохав Михайлова провести мене на квартиру до вдови. Він охоче згодився, бо й сам він хотів ще раз подивитися на Мадону ту. В квартирі небіжчика ми не зустріли нічого такого, щоб давало знати, що тут жив художник: тільки замість папітри шматок скла, а на йому краски засихлі. Я спитав про Мадонну. Вдова мене не зрозуміла. Михайлов розповів їй, щоб показала нам ту картину, на яку він приходив колись до них дивитися. Тоді вона повела нас до другого покою і тут ми побачили Мадонну. З неї зробили латку на стару ширму. Я спитав вдову, чи не продасть її за десять карбованців? Вона охоче згодилася. Я згорнув сувоєм отсе своє придбанне дорогоцінне; ми лишили вдову, порадовану десятима карбованцями.

Другого дня я попрощався з моїми знаємими і здається на віки покинув північну Пальміру. Незабутній Брюлов тоді вже конав у Римі...

4. жовтня, р. 1856.

ДУМКА.

Натурбується наш невинущий сьвіт;
І день і ніч і йдуть і йдуть люде,
Нагадують про слово давних літ:
Те бачили, побачимо, що буде.
Сказать би їм: було і поплило,
Коли і що там буде — не вгадаєм,
А те, що є і всюди поросло,
Ми бачимо що дня і добре знаєм.
Там гордий ліс на весь майдан шумить,
А там червяк билині корінь точить,
Там щасте декому добро сулить,
А там біда сльозами злидні мочить.
Он там дукан гладкий смакує як!
Всього кладе повнісінькою ринку,
Ще й пуцику дає, щоб знав він смак,
А там бідняк грізе суху скорянку.
Там пан гаман по сто рублів дає
Пройдисьвіту, що речі медом маже,
А хто шепне про горенько своє,
Тому „Бог дасть“ ласкавенько він скаже.
І жаль мені, квилить душа моя,
Що бачуть те і терплять люде;
Усе одно і всюди чую я:
Так і давно було, так воно й буде.

28. липня 1893 р.

Леонід Глібів.

ПЕРШІ ПРОЛІСКИ.

Ви сьогодні мене звеселили,
Нагадали минуле мені:
Нагадали коханої очі,
Що блакитні були і ясні.
Навіть очі були ті яснійші
І блакитнійше наче від вас,
І дивились, ніж ви, боязнійше,
Як у їх зазираю я в той час.
Як ви, квіти, вішуйте весну,
Що за вами іде, — так вони

Вішували тоді, що завнаю
Скоро я і моєї весни.

І як ви умрете із весною,
Так і мила умерла мені,
Хоч пишавуть ще й досі красою
Ті арадливий очі ясні...

1893.

В. Чайченко.

НА ПРОВЕСНІ.

Подмуха цілющий легіт,
Забренів за звуком звук;
Та не змер зубовий скрегіт,
Не замовкло пекло мук.
Тяжко стогнуть хлібороби:
Брак насущного шматка,
Люта смертність та хвороби
Підгинають мужика.

Я вдихаю грудьми весну,
Та полегкості нема:
Чи прокинусь, чи воскресну
Від сучасности ярма?
Душу стис загалний холод,
Пожорозивши чуття...
Відусюди суне голод,
Встає образ не-життя...

Що робити, куди датись?
Марно гинь собі один...
Годі праці дождитись,
Чи кішця лихих годин...
Подмуха цілющий легіт,
Пю живі його струмці;
А в ушах — зубовий скрегіт,
Ремство скрізь на язичі...

Павло Граб.

ПО УКРАЇНІ.

II.

В ДАХНІВЦІ.

ЕТНОГРАФІЧНІ І ЕКОНОМІЧНІ НАРИСИ З ЛІТНІХ ЗАМІТКОК О. Я. КОНИСЬКОГО.

— [Далі.] —

Тепер хоч і про моїх батьків. Воно добре й говорити, коли є кому слухати. Я людина говірка, як є з ким. От, як ви поїдете до города до Києва сьвятого, тоді я замовкну, а тепер би то: мели йване, доки вітер не стане.

Батьків моїх на діток Бог не обидив: п'ятнадцятеро наділів; я у них тринадцятий син, а підо мною ще двійко було. Багацько було, та вітром пооббивало. Батька я мало й завнаю: що-ж мені тоді чи було й сім літ, як він помер. Мати була з попівського роду. На десятому році вона мене покинула... А я вже був в ревізію записаний; треба було вже подушне за мене платити; я й пішов в люди; за подушне п'ять літ служив... Ну, і завнав тоді всего!... Перекалатав ще три роки чи що, тай побрався у Сьвідівку... Наче воно й на годину виясняватись починало; наче й на сьвіт займалося, аж де там!... У нас своя хата була; думав: свій дім не ворог... Думав — хоч і тут злидні, та без перцю — і не вгадав! Спершу дитину нашу Бог прийняв, а далі і жінку до себе покликав... А хата і ґрунт жінчині були; я у прийми до неї пристав; дак жінчин рід і забрав на себе; а я тоді „яко благ, яко наг“, шапку на голову, свитину на спину, люльку в зуби, тай знов по людях!... Дегтярня тут недалеко була; став я у неї мазаровати. Мазаровати, щоб ви знали, робота тяжка: треба соснови пні викопувати да на шматки бити... Зпід віковичньої сосни викопати пень — се не аби що! Каторга, суца тобі каторга! Перемучився я літо, а на осінь отстриг; покинув пекельну ту роботу; взяв ся до бойдарства.

У мене-ж і батько бондарем був. Дак ото бондаруючи — нудьга мене осіддала і не сказати, яка нудьга: просто аж тягне мене хоч на гиллю високу, хоч у воду глибоку... Нудить тай нудить!... Де-б я не пішов, хоч який буде гурт людей, а я скрізь чую, що я одинокий, самотній... Е, нарешті думаю і кажу собі: „Бог дає не тому, хто вмільий, а тому, хто сьмілий!“ Ось ну лишень поберу ся я вдруге, тай пристав до вдови: у неї хатка на курячих ніжках і синок; а у мене dranka струг да бондарський натягач. Се і все наше добро... Правда, я тоді був при силі, при здорові. Живемо собі й вічого...

За рік на конячку й на корівчину збили ся; що з бондарства, а що й з промислу... Дровець візок у лісі припасу та до міста. Ще ото рік минув: охазайювали ся ми, окукобили ся... А за сім літ зовсім я на ноги став. Тільки ото після першої люстрації пристісно сюди нового лісничого. Він і заходив ся нову „лінійку вести“, да так її повів, що наш огород і відшмаговали під ту „лінійку“... Горот у нас золотий був; він нас хлібом кормив; а нам за його дали шматок такої пісчуги, що нога по коліно грузне! Я до того лісничого; в ноги до його:

— Милуйте і жалуйте! Не разоряйте мене! З дітьми в старії не пускайте!

— Не можна, каже: і не проси і не кланяй ся; не поможеть ся: так лінійка виходить...

Думаю я собі: чи вже ж тієї лінії не можна від мене відвернути? Нехай вона і царська, так і ми-ж не чії... То чоловік з дітьми, а то лінійка!...

— Згляньте ся! — прошу знов лісничого того.

— Не стану, каже, для тебе лінійку ламати; треба, щоб вона правцем ішла...

— Самого-б тебе правцем виправили, — подумав я, тай пішов до міста поради шукати. Понаписували мені всякі бумаги; послав я їх до Києва... Двох назимків позбув ся, а лінійку не відвернув. Забрали у мене город. Отоді мене взяло зло, та ще й превелике. На городі на тому у нас садок був, да який садок, які щени!... Боже, Боже! — озвирів ся я. — Коли-ж воно, кажу, не має вже, дак нехай же й не чпе не буде. Серед ночи сокиру за пояс, пілку на плече, тай викосив усі дерева. Не чпє-ж, як сьвоз, порубав я!... Так то по нашому, а по їхньому не так: „За лінійку кажуть, воно виїшло і стало казюкним“... Потягли мене... Думав, і дух з мене вимнуть... Ще й сього лиха не збув ся, а тут друге. Іде до мене розсильник з волости, з нашим таки десятником повели мене!... За яку-таку провинку? — питаю. — „Становий звелів“... Становий мене зараз в хурдиду, не каже й за що.

— Тепер, каже, мені ніколи, поїду по стану; верну ся, дак тоді й знати меш...

За три дні вернув ся, а я все в хурдиді сиджу. Зове мене, кличе в канцелярию і каже:

— Ти „преступник“! Тебе в Сибір!

— За що?

— Ти наумисне пропустив душі.

Бачте, писала ся нова ревізія, так мене й дітий волость чомусь і не завела до ревізії. От я й винен. І почали мене мяти... Мяли, мяли наче швень сирицю... Вмяли так, що й сукровиці вже й тараном би не вибив: лісничий розорив; сіпаки обібрали... Завели мене під пеню за пропущені душі... а душі ті, як завели в ревізію, дак і виїшло мені платити подушного за себе, да за трох малих синів...

Тоді я й прегривив: став пити. Не пиячити, ні; пиячити й ні за що було: а так пити... Жінка більш за все до того довела... Отут моє усе лихо найбільше... Худоба збув ся; та худоба — діло наживне: аби голова та здорові! А вже хатне лихо, сварня з жінкою. — ігі, гірше пекла... Стала баба відати ся: „Доходь правди!... Не вважай на Київ, до самого до царя доступись; нас не по правді покарали“... Говори ти з нею!... Я їй кажу: слухай, жінко! наша мужича правда на скванці у самого Бога; помремо — тоді й зазнаємо правди, а доки чоловік живий — нема йому правди.

Так що-ж! сказано: баба! Ти їй „о Всепітая“; а вона тобі „сокрушл еси“: тай почне мене сокрушати огнем своїм „доходь правди!“... Грize тай грize мою голову; всіма сторонами сокрушає мене, питає. Ні уласкавити її, ні ублагати.

На сварку вона людина неситима. „Доходь тай доходь правди“... І доти було грize мене, доки я за шапку, та до шинку. В шинку не без людей; хтось да почастувє. Випю чарку, та як заведу:

„Ой де були бистрі річки —
Тепер там дуги;
Ой де були вірні подруженьки,
Тепер — вороги.
Ой вже-ж ті бистрі річки
Вода понила —
Уже мою біду голівоньку
Кругом журба обвила“...

Сьпівав я добре. Голос у мене був наче дзвін з срібла кутого!.. От ви і тепер ще кажете, що голос у мене добрий; а почув-б ви його тоді!... Попосьпіваю в шинку, — люди мене слухають, дякують; сьпівака з мене на все село був, — та сам своїми піснями так улю ся, що на серці у мене й одлигне; забуду я про оте: „доходь правди“ і вертаю до господи примирений. Ще й через поріг не переступлю, а вона за своє оте, за оте колюче-пекуче: „доходь правди!“ Нудить мене тай нудить, доки я не відбіжу куди від неї! Що мені з нею діяти?! Били ся не хочу, тай боязко: аби як вдарити не вмю, а часом гунону її так, що з неї й дух вон!... Ну її!... Раз я кнура закаблуком під бік торкнув тільки, дак він на місці і опріг ся... Так то-ж кнур, своя худоба; пожалкував тай край... А жінку беш, дак і Сибіру покоштуеш.

— Слухай жінко, — кажу якось до неї: — ось я тобі загадку загадаю. Доки не відгадаєш — не гризи моєї голови, не угрущай мого серця... Нехай я робити му з душею спокійною... Того вже не вернеш... Нехай вже наше добро кущом випадком випаде; а нам Господь запоможе знов; тільки не гризи мене!... Не гризти меш?

— А ну-ж кажи, яка там загадка твоя? Може я її й знаю.

— От тобі моя загадка: „Був мал — на чотири труби грав; вирне — гори вернув; а вмер — в танок пішов“...

От ви може віри мені не даєте, а я й записягну, що ота загадка приняла язика у моєї баби. Сопе вона, а не гризеть ся, мовчить. Гаразд! Подікавав я Бога і нишком від жінки молебень наляв, помолвив ся о прилярених і так чую-почуваю, що в серці у мене сонечком весняним хтось гріє... Вже-ж ніхто, як Бог.

До птапта до Божого — у мене з пупку охота велика; бджолі у мене змалку в голові рої кладуть. Благослови, Боже, думаю собі, на пасіку! Пішов в Черкаси, купив образ Зосима, сховав, щоб жінка не бачила і взяв ся знов до струга, та до обруча. А тим часом вридвляю ся навкруги, що більш за все люди купляють? Став робити жлукта; та разом і коло вугілля заходив ся, а ранком і жаків в нашу річку Оринку закину. Везе: — на вугіллі мені добре поталанило; і на рибі щастило... Отак два годи пайдило, аж доки не виїшла нова люстрація.

А я тоді саме вже заходжував ся коло пасіки; вже у мене було на городі 15 пнів бджоли. Такий я радий та веселий... Еге, аж тут лулусь! Господь з повного ковша як сини на мене лихом, так і причивав мене!... Почалось з того, що жінка оту загадку розгадала...

На весні якось я пораюсь коло уліків, а вона пришла, стала супроти мене, в боки взяла ся, зуби вискалила і каже: „Прийшов, Онанасе, і мій час: довго моя голова боліла, довго моя губа терпіла, та змилосердив ся Сьвятій, зглянув ся на моє довготерпіння!... Тепер я волен чоловік!“

Я слухаю собі і невтамки до чого вона річ веде. А вона: — Загадку я вгадала...

— Еге!... Ну, тепер значить, думаю собі, прямо хоч Гринджолами на горіще... Своєю головою вгадала? — питаю, і таки не невен ще: чи вгадала вона; може баба бреше.

— У тебе, каже, не позичила.

— А ну-ж кажи, говори!

— Думаєш — не скажу?...

— Не скажеш...

— Отже й брешеш, скажу... Як був бичок малим — чотири цїцьки сєав... ото значить, чотири труби... А що так? — питає та так лукаво скаптьє зуби...

— А ну дай як?

— І далі так: став бичок волом, виріс значить, — отоді орав, ото те що гори вернув... А що? Еге! закусив язика!...

— Ну, ну, далі, до краю вели...

— Доведу і до краю... Здох бичок, з його шкури товару наробили; з того товару чоботи пошили, а в тих чоботах танцювали. От що!

Та з оцім словом, — плюх мені межі очи... Повернулася на одній нозі, цмокнула і пішла... Пішло у нас горіть знов, та вже й горить, і горить, і не згорить, і не потухне.

А люстрація та йде, та знов лівію на мене веде... Та про се вже я вам розказував. Ото-ж, як наділили нам оті „чагарники“, дак наше село й підживило ся було. Тисячів тридцять за ті „чагари“. Яхно нам дав... І до мене в кишеню сотень три припало... Але-ж от лихо: лівія та клята знов виперла мене з мого кішла; знов треба переносить ся... Годі було змагати ся, навчив міх, та й торби страшно. Переніс ся... За те виблагав у люстратора, щоб дав мені наділ у лісі, да в такому щоб захистку, щоб гуди вже й до віку й до суду ніяка лівія не заскочила. Зглянув ся, послухав і гарненьке містечко наділив: під пасіку — дак і в самого Бога кращого не знайдеш...

Купив я коний... дерева навозив, хатину сам змайстровав... Усе добре, коли-б тільки жінка до мене не таким „звиробом“... Пług волів у мене; сини робітники; товару з десятків, коні — соколи; а чорні корови... і не сказати!... Оце було я приїду на базар в Черкаси, жиди да жидівки роєм коло мене: цмок, цмок губами...

— Ну корови... ай гевулт... просто цмесе... Продай!...

По ців сотні за корову давали: я не від того щоб продать... Правда корови добрі на молоко і сіменісті, що вешні по телятку; ну тай гроші добрі — півсотні! Так з жінкою-ж не зговоріш; „Лучше каже, мене продай, а чорних коров не попушу жидам“...

Еге, жидам то й справді не попустила; а чума прийшла та й без гроший прогинула... Як черкнула чума, увесь мій товар мітлюю замела; зістала ся стара матка, дак і в тієї ратиці позлазили... нарешті взяла тай осліпла... за п'ять рублів збули... От тобі й пів сотні!... Лишив ся я при самих конях... Гроший нема, корму нема, випасу нема; люстрація ліс заборошила; заробить нігде... а тут жінка гризе... От я з пудьги було — коний у віз, синів на віз — паш-ш-шоль!! Ідемо селом — аж земля стогне!... Раз поїхали в Руську Полянчу... там з людьми трошки душу промочив... ідемо назад співаетмо і плачемо у трох в один голос: сини за товаром плачуть, а я вже за всім. Співаетмо:

Тим на світі добра нема,
Що брат сестру за рід не ма,
Тим то й правда терять ся,
Що брат сестри цураєть ся...

Жалісно так виводимо собі, а коні й собі зрозуміли нашу журбу, да ходю, ходю. А ми трді — оце наче зараз памятаю — другої в один голос... я сієї ще вам не співав... слухайте:

Ой виїду я за ворота	З чорними бровами:
Та гляну зорями:	Вийди, вийди дівчинонько
Чи високо соколенко	З рубленої хати,
Літає з орлами?	Порадь мене молодого,
Ой високо соколенко	Як рідная мати.
Літає з орлами,	Ой я тебе, козаченьку,
Черкаєть ся в оболоні	І разу й не ражу,
Сивими крилами...	Я з тобою вечір стою,
Вивклиає козак дітку	На другого важу.

От на сьому саме слові наче мене гедзь укусив... Не тямлю, з чого так мене занудило, так запекло на серці, що я посатавів, та як хвисну зрау по конях... Мої орли на взаводи!... Летять, а я поганяю... колеса до землі не черкають ся... хмарою летимо. Славно так: ніч ясна, у лісі тихо, сумно; еосни стоять понуро; летимо... аж тут зрау: тиррр!... торох!... віз боком, ми з возом в проваллі!... І як воно оце стало ся — і досі не скажу... Чи моя душа міри не вгадала, чи дорога була п'яна... Віз поламав ся, одна коняка скалічилась... ще до зими й здохла... А другу — збув жидам — трохи що не за так гроші... Що вже тоді коїла жінка, дак такого і в пеклі сам сатана не скоїть! Рано на весні захопив ся я коло пасіки. Наробив сам пегли, землянку собі

склав; пасіку в ліс перевіз і так любо йшло: на Спаса у мене було вже 50 пнів. Дякую я Господа, да миткую, як на далі...

Через зиму кажу синам:

— Хозяїнуйте, орудуйте собі, як умієте; а я оце ще літо коло пасіки; а тоді — лишу собі на розвод десять ульків, останні всі продам; кожному з вас по хаті справлю, живіть собі; а я квіт!... дотягну аби як до постелі...

Добре... пішов навідатись у ліс до своєї хатки! Боже батьку, куди-ж ти дивив ся! Що отсе таке? Моєи землячки й сліду нема!... Пастухи за зиму, що спалили, а що розметали... Аж сльози мене вдарили... Отак: чи се-ж по людськи? Ні, чоловіче: звір лютий так би не зробив, а то-ж люди... Ні, мабуть Господь у гніві творив чоловіка, тим він і виїшав з рук його таким шкодливим, да сварливим. Коли-б моя воля, я-б усім людям нове серце вставив, таке, щоб чоловіка тільки до добра вабило. Нехай вже тим пастухам Бог звидить, не взише за мою шкоду. Я собі курінь напаяв... За мої сльози, та за знуцання з мене жінчине, Господь мені пощастив був на пасіці... Рій за роєм іде та йде; тільки — поспівай збирати... Ще до Іллі за сотню ульків у мене стояло... Радію та Богу дякую... І жінка моя помякшала; тоді я вгадав чого їй треба... Еге, та ба - не ті вже годи були.

А в ночі проти Паликона набігає до мене на пасіку пан Шпаковський. Він то й не настоящий пан а щось таке з сіпак. З ним три чоловіка: не то вони москалі, не то цигани. Напосіли ся на мене: „Ти, ський такий сину, нашу пасіку обікрав!“ Та до мене з кулаками. Шпаковський зараз з доброго дива мене по уху!... А я сам одинокий, нікому за мене заступити ся; що я один проти їх чотирох! Богу ся їм, присягаю ся, що я не відаю навіть: чи є у того Шпаковського пасіка, чи нема; тай коли є, так де вона?... Як би я її обікрав? Як би я її переніс?... Шукайте, кажу, дивіть ся...

А вони не ймуть мені віри, да тільки в трох бють мене, а четвертий ульки мої перекидає. Що вже я тоді прийняв, Господь знає. І тепер думаю собі: чи на те-ж Бог панів наробив, щоб вони отак знуцали ся з нас, — з свого-ж таки брата, з чоловіка!... Щось воно да не так...

Ну вже-ж, звівечив він мою пасіку, поламав, потрощив мої ребра, тай ми йому в осени віддячили... Думка була: позивати в суд; порадилась ми з синами. Ні, не рука; у нас свідків нема... Бог, правда, усе те бачив і знає, так він не піде в суд... Ліпше і зручніше своїм судом без свідків, а там вже нехай він нас позиває... Так і зробили... Я сам при тому не був, я не здужав ще з побоїв: а сини, спасибіг їм, самі віддячили... Так віддячили, що й не видихав... І не жалі мені його: усіх людей мені жалі, а його ні. Чого там жаліть?... Яке сіяв, таке й пожав... Собаці по собачому... Коли-б не по правді ми з ним квітовали, дак за його Бог заступив ся-б був і не дав би нам свого присуду справити; а не заступив ся — значить ми по правді по сьвятій його зробили... От і квіт.

А все таки кажу вам, що Шпаковський той, ей — істинно кажу: душа некольна! Мабуть і він не з яких більш як з тих самих, що й там — а он там на тім боці Дніпра їх безліч ціла і всі вони з одного кубла... є така, Богом проклята, кров, дак вона з неї... Ви знаєте звідкіль взяв ся там — а?

— Не знаю; зроду не чув... Се той, що отам у Липіві?

— Та еге-ж, еге; тільки, звістно, не сей, що тепер живе, а рід його. Як же таки вам не знати, звідкіль вони у нас взяли ся! Ось я вам зараз розкажу... Про мене на часнику покиньмо; нігде мос не дінеть ся; тай душа твч часом трохи перепочине... А то воно хоч і давне діло з отим Шпаковським, а як згадаю, як він мене побив, понівечив мою пасіку, так, так мене заболить, так запече коло серця, немов оце зараз воно дієть ся...

Так от звідкіль у нас Т—ри. Колись то — отам на побережю трохи, що не по саму Золотоношу*) — були густі пуші, непроходні, без краю, аж до самого стену. Золотоноши тоді звістно ще не було, тільки річечка так звала ся. Так люди кажуть; так і я кажу. Людий в пуцах не було. Одним одно, отам десь є тепер Домонтів, чи Ірклів,***) запевне не скажу, стояло житло якогось нашого чоловіка. Воно

*) Повітове місто в Полтавщині.

**) Лівобережні села в Полтавщині.

не яке там і житло те: халупчина да повіточка, щоб конячку і воза під негоду захистити. Чоловік той дрова в пекло по-стачав: з того він і жив. Чорти добре платили: самим їм у лісі не можна рубати; ліс тоді був ні чий; панів чорт мав ще тоді. Ліс божий був, про всіх людей. Бог і чортам не боронив топлива з того лісу; да от притика: не можна чорту в той ліс самому показувати ся, звісно ліс божий. Ге, коли-б можна було туди чортам ходити, вони-б гірш за жидів звінечили цущі: да Бог по своїй благоді віддав ті ліси на самих тільки християн... А вже-ж і чортам у пеклі без топлива не можна: треба на чомусь смоду варити, да людий шкварити. Вони отого чоловіка нашого й наняли, аби він що дня їм по возу дров в пекло постачав. Возить не в саме пекло, туди-б, може він з возом і не пройхав, а тільки до провалля. Провалля те й досі є... Оце-ж він в обідню годину навантажить віз бурелому, привезе до провалля, да туди його; а чорти вже самі перенесуть в пекло під казани. Возить той чоловік дрова і негадки; аж тут халепа: конячка у його взяла тай закульгала. Що тут діяти? Чим його дрова відвезти: а знає, що чортам дрова притьмом треба. Сидить чоловічина, голову свою журить думками, та нічого не придумує. І чортів йому шкода і самому перед ними не яково: хоч вони й чорти, а слова додержать і з ними треба. Тай заробітку-ж рішити ся шкода, хоч би й на мене, або й на вас! Журить ся чоловік, трохи не плаче... Чує шось гупотить-гупотить, та все ближче. Зирк: конячка чиясь, да просто до його під повітку, до воза, та як зарже! Зумив ся чоловік: що воно таке? — думав. Казав би ти: прибула-кінь, так де йому тут взяти ся... Бог, сказав би ти, зглянув ся та послав?... Так те-ж не до шмиги... Бог же знає, кому він дрова возить... Може чоряка яка коном перекинулася? А ну: чи злякасть ся хреста?... Йде він під повітку; кінь стоїть, нічого, не хроче; він його тричі хрестом обвів, — нічого; погладив по гриві, — нічого; тоді він

зрадів невимовно, та швидче його в хомут... Навергав віз дров, бере коня того, запрягає, кінь нічого, не пручаєть ся, стає в оглоблі, знати, що не неук який, а їзжалий. Запріг; везе як слід. От-от вже недалеко і провалля те, може й гоний вже до його не було; кінь — тирру: став і ну ваторопитись. Чоловік його пугою; бє, бє, — кінь не рушає; вже він і пужалном, — не бере; вже він його й по морді хвиснув, — стоїть конячка, наче вкопана; чоловік розсердив ся, та кулаком його по лобі!! В одну мить — коня нема... зник: натомість стоїть панок в хомуті... Чоловік зумав ся: зроду-віку такого з ним не було! Руки опустил, стеряв ся, не тямить, що і почати?

Тоді панок той і розказав йому хто він такий. Так і так, каже, я Тамаренко; родом не з вашої землі. А отам, далеко-предалеко, є таке царство, де живуть самі Греки; більш нікого, ні жида, ні Москаля, ні Татарина нема. Батьки мої люди — страх які багаті, а я у їх один син; зріс в роскошах, зроду льяної сорочки не носив, — все в шовковій; в молоці — купав ся... От як! Тоді, каже, взяв я тай закохав ся, да не в аби кого, а в жінку самого міністра, першого після царя. Тай теє... бачу, каже, і вона не від того... Тоді ми і умовили ся: утікти з свого царства у Крим до хана. Побігли... А міністер, чоловік тієї жінки, огледів ся, — еге... погано!... Догадав ся, та до царя в ноги: „Твоя воля, твоя й сила; ратуй, а то повішу ся“... Цар полюбив табаки і мізкує собі — що діяти? Справді не порядок: сьогодні міністрова жінка відбігла, а завтра й моїй того-ж заманеть ся. Так не можна!“ Розсердив ся. „Гей! хто там є! — крикнув: — зараз мені міністрів усіх сюди!“ Прийшли міністри ті; стоять голови похнюпівши. Самі бачать, що їх вина, їх недогляд; роспустили народ!... Як се порядок: паробок — чужу жінку вкрав, та ще чю: першого міністра!

[Конець буде]. Ол. Кониський.

Нові поетичні твори С. Руданського.

◆ [Далі]. ◆

67.

На що Бог сотворив.

„На що тебе, козака,
Господь на світ сотворив?“
— Щоб любив я мужика,
Щоби пана його бив!
„На що-ж тебе, мужика,
Господь на світ сотворив?“
— Щоб неславив козака,
Щоби панщину робив!

68.

Еге, гай!

Йде видючий і сліпий,
Тай каже видючий:
„Отто, брате, синій гай!
Отто ліс дрімучий!“
— Еге, еге! — каже той,
Як ти собі важиш!...
„А ти-ж, брате, бачиш що?“
— Та ти-ж, брате, кажеш!

69.

Д о щ.

Обсіялись мужики,
Дошу виглядають!
Ото два собі зішлись,
Стали, розважають...
Грицько старий, як судець,
Палицю тримає,
На бік голову схилив,
Землю колунає.

А Хома на мотузку
Гудзі собі вяже.
„Нема дошу!“ — каже Гриць.
— Нема! — Хома каже.
„Як би, Хома, Господь дав,
То я вже говорю,
Що усе-б то із землі
Підняло ся в гору!“
— Усе, дячку? — „А усе!“
— Лучче-ж най не буде!
Моя жінка у землі!
Не хочу паскуди!

70.

Слабий зуб.

Сидить шевчик на стільці,
На кумові постільці
Пришиває лату.
Аж у сїнях двері скрип!
Далі в хату двері рип!
Шелєп кум у хату.
„Здоровенькі ви були!
А що-ж мої постолі
Вже мабуть готові?“
— Зараз будуть, погодїть!...
Що-ж ви стогнете, як дід?
Чи вже-ж не здорові?
„Та не то, щоб, Боже крий,
Був я дуже так слабий,
А так тільки нудно.
Розболів ся вражий зуб,
Та заріс тобі, як дуб,
Що й вирвати трудно.“

— Не журить ся! — каже швець,
Ось сядьте но на стілець! —
На стілець саджає,
В дратву зуба замотав,
Кінці разом послітав,
До ноги чіпляє.
Але звісно у шевців
Все діраві стільці,
Щоб то не душило!...
Ото шевчик і зайшов,
Нишком дірку ту знайшов,
Та хвать кума шилом!
Кум підскачів, як той цап,
Та рукою з заду лап
За грішне тіло!
„Не даремне-ж я стогнав!...
Ач коріння попускав,
Аж там заболіло!...“

71.

Школяр.

Йде з ярмарку мужик,
Школяра здибає.
Піднив собі неборак,
Ото і питає:
„Що ти, хлопче, за ідеа?“
— Я школяр — той каже.
„А коли ти, каже, шкляр,
То сїдай же, враже!“
Школяр собі ані гадки,
Бере тай сїдає,
А мужик сідить, мовчить,
Воли поганяє.

Далі в озеро звернув,
 В саму середину,
 Запивив ся; воли пють;
 Питає хлопчину:
 „Що ти, каже, за ідеи?“
 — Я школяр, паноче! —
 „То ти школяр, а не шкляр!“
 Та як настукоче!...
 „Геть із воза куди хоч,
 Бісовий школяру!...“
 Школяр поли підійняв
 — А що-ж господару!...
 Як пускати ся на дно,
 Не псувати-ж воду;
 Пустить уже хоч з яржа
 Скочити у воду!
 „Не питай ся!.. Куди хоч!...“
 Мужик промовляє...

Школяр тоді на віі...
 Притику виймає.
 Перегнув ся на ярмо,
 Полових по шкурі...
 Іде школяр на сухе,
 Мужик у баюрі.

72.

В б и л и.

Якось жильним четвергом,
 Чи там середюю
 Забив мужик кабана,
 Смалить над водою.
 Кругом нього тьма собак
 І дїтїй до ката...

А найближче з них усіх
 Синок його брата.
 І звичайне на селі
 Вбогого дитина,
 Тільки на нїм і була
 Тая сорочина!
 Стоїть бідне хлопчина,
 На вогонь пантрує,
 Дядьки з носа аж пишцать,
 А воно й не чує.
 Далі багач подививсь:
 „Здоров, каже, сину!
 Вбив що батько на сьвята?“
 Питає хлопчину.
 А хлопчина носом шморг,
 Попід ніс рукою:
 „Убив, каже, дядьку мій,
 Сучку над водою!“

[Далі буде].

ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОИ.

НАПИСАВЪ ОМЕЛЯНЪ ОГОНОВСКІЙ.

П Е Р И О Д Ъ Н О В Ы Й.

Література наукова.

[12. Павло Чубиньскій].

[Дальше.]

У стихотворѣ „Сонъ невѣльника“ (До Олесѣ) каже поетъ, що єго за день утомили й праця й нудьга, — вѣнъ заснувъ и єму снитися, що нѣбы-то дають єму волю... И отъ, вѣнъ на воли, у рѣднѣй сѣмьи, — матуся цѣлує єго, а батько старый горне до серденька. И любо й мило єму въ рѣднѣй сѣмьи, — веселая рѣдна хатина; — ажъ бѣсъ вѣнъ прокинувся! Охъ, лихо! вѣнъ все ще въ тюрмѣ, — кайданы бряжчать навѣснїи; — болить сердце невѣльника й тяжко єму, та не лютяся слѣзюи дрѣбнїи (стор. 16—17). Вѣдтакъ въ елегїи „На Рѣздво“ посылає Чубиньскій зъ-надъ Бѣлого моря привѣтъ своѣй матусяи й каже, що єму тяжко-важко день провозжати далеко вѣдъ роу, вѣдъ Украины, бо вѣнъ не має волѣ. Вѣнъ витає толькѣ думкою до дому, та жде, що ось приїде щаслива година, коли мати побачить свого сына. Тогдѣ-то вѣнъ выдале слѣзюи, — а поки-що єго слѣзюи нехай будуть отрутою вороженькѣвъ, — нехай лихї знають, якъ хороше жити въ тѣмъ далекѣмъ краю (стор. 18—20).

Бѣльша частина зъ-помѣжъ чотырнацяти єго стихотворѣвъ, надрукованыхъ у збѣрничку „Сопѣлка“, належить до пѣсень любовныхъ, котрїи поетъ зложивъ мабутъ у молодшому свому вѣку. А вже-жъ найкрасшимъ стихотворѣмъ поета є вѣршь „До мѣси Катрусь“, въ котрѣму вѣнъ, спѣмнувши про свои змаганя до правды й про свое тяжке жите, заявляє, що тепер при своѣй дружинѣ Катруси мовъ по смерти оживає (стор. 37—38). Ось и сей стихотворѣ :

Ще не богато лѣтъ проживъ,
 А вже сивѣе чорный волосъ;
 Ще не дождавъ своихъ я жнивъ,
 Ще не жовтѣе колось...
 Я въ свѣтѣ широ працювавъ,
 Я сѣявъ те, що Богъ пославъ.

Багато горкихъ слѣвъ проливъ,
 И горя я дознавъ

Людей и правду я любивъ,
 За те мене и зневажали,
 И молодї лѣта мон
 Я скоротавъ на чужинѣ.

Теперь зъ тобою оддыхаю,
 Теперь пришла моя весна, —
 Я мовъ по смерти оживаю,
 И ты, якъ збрѣнька ясна,
 Минѣ присвѣчуєшь, зъ тобою
 Я вже не знаю ся зъ нудьгою!

Свѣти-жъ минѣ, поки я бачу,
 Поки до праць ще берусь, —
 Я марне силы не потрачу
 И жнивъ своихъ таки дѣждує, —
 Зберу, що сѣявъ, и веселый
 Пѣду на вѣчную оселю!

Хоча-жъ у Чубиньского бувъ талант до поезїѣ, то вѣнъ у невзгодинахъ житя й при працяхъ етнографичныхъ не корыстувавъ ся симъ даромъ божимъ. Все-жъ таки вѣнъ заслуживъ собѣ на добру память въ цѣлѣй Руси-Украинѣ тымъ, що (1861—1862. р.) скомпонувавъ гимнъ народный „Ще не вмерла Украина!“, — що єго въ Галичинѣ въ шѣстьдесяти рокахъ приписувано Шевченкови, якъ авторови.¹⁾ Опроче въ „Сопѣлкѣ“ надруковано ще кѣлька перекладѣвъ Чубиньского (стор. 39—50), мѣжъ котрыми визначує ся „Прощання Чайдѣ-Гарольда“.

* * *

Въ першѣмъ томѣ „Трудѣвъ“ етнографично-статистичной экспедициѣ въ западно-рускїй край надруковано „общее предисловіе“ Чубиньского (стор. XI—XX).²⁾ Тутъ

¹⁾ Сей народный гимнъ надруковано р. 1867. у Львовскому выданю „Поезїѣ Тараса Шевченка“; томъ I, стор. 66—67.

²⁾ Передъ сїмъ „общимъ предисловіемъ“ въ першѣмъ томѣ „Трудѣвъ“ напечатано статью „Отъ коммисїи по свариженїю этнографическо-статистической экспедициѣ въ западно-рускїй край“ (стор. III—X).

Generated on 2015-08-15 18:07 GMT / http://hd.harddrive.net/202/Julius 30112118004172
 Public Domain in the United States; see http://www.harddrive.net/202/Julius 30112118004172

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

подає він навперед погляд на методу своїх етнографічних дослідів. Він каже, що на Україні були вже збирачі народних пісень і пословиць, та що дуже мало матеріалів зібрано про народні вѣрваня, обряди, игри, забави, про юридичні обычаї, про суспільний побут і про діалектичні примѣты мови. Відтак заявляє він, що свої етнографічні дослідї простягав і на такі повіты та губерні, із яких дотіль не придбано майже ніяких матеріалів етнографічних. Опроче заприймѣв сей етнограф, що старався збирати матеріали ще і для того, що багато пам'яток народного творчества вже вимирає. Коли-бь Михайло Максимович та інші етнографи не були записали історичних дум та пісень, то багато з них були-бь затрачені на віки. Такъ отже треба було вѣд загинути зберегати обряди,¹⁾ повір'я, казки, легенди и т. и.

Опѣсля Чубинській згадує про програми видавництва, що їх уложено передь експедицією. Таких програм було пять: 1. програма загально-етнографічна, уложена географічним товариством; 2. програма про повір'я і забобони, — що єв спорудив П. Ефименко; 3. програма И. П. Новицкого для збирання знадобь діалектичних; 4. програма для розвѣдок економічних и 5. програма про право звичаєве. Четверту и п'яту програму спорудив самъ Чубинській.

Далѣ згадує Чубинській про три свої вандрѣвки в цѣлях етнографічних. Єго дослідї вѣдбувалися в губерніях Київській, Волинській, Подільській, и в частинѣ губерні Миньскои, Гродненскои, Сѣдлецкои, Люблинскои, Полтавскои и провинціи Бессарабскои. Відтакъ массу збраного матеріалу підь доглядомъ Чубинського стали впорядковувати єго помічники: И. Чередниченко, В. Кравцѣв, П. Раевскій, В. Ильяшевич и К. Кардаш.²⁾ Вь видавництвѣ-жъ „Трудѣв“ помагали Чубинському мѣж иншими отъ-сѣ тямущі мужѣ: В. Антонович, А. Кияковскій, Н. Лисенко, В. Симиренко.

Натякнувши відтакъ вь переднѣмъ словѣ на деякі недостачѣ вь видавництвѣ, котрі годѣ було усунути, Чубинській каже, що по єго думцѣ збѣрникъ пісень треба-бь ось-якъ уложити: 1. Він повиненъ обіймати пам'ятники народного творчества тѣлько вь такѣмъ видѣ, вь якомъ они виступають вь народѣ, безъ всяких самовольних змѣн. 2. У збѣрнику пісень треба по зможѣ остерѣгати ся злишних повторень. 3. Передаючи вѣд мѣсцеві прояви народного творчества, збѣрникъ повиненъ все-таки подавати повний и суцѣльний образъ того-жъ творчества.

Вь кѣнци свого переднього слова Чубинській сказавъ дещо про варіанти. Він не друкувавъ повного тексту вѣдхъ варіантѣв-пісень, а опускавъ ті мѣсця кожного варіанту, котрі знаходять ся вь основнѣмъ текствѣ, одначе означувавъ цифрами вѣдповѣдні вѣршѣ або части ихъ, що дає спроможнѣсть, реститувати кожний варіант (стор. XX).

* * *

Першій томъ „Трудѣв“ (XX + 454 сторѣн) видано вь Петербурзѣ р. 1872. підь редакцією П. А. Гиль-

¹⁾ Самъ Чубинській записавъ до 4.000 обрядовихъ пісень.

²⁾ Етнографічні матеріали прислали Чубинському И. Новицкій, проф. Н. Петровъ, Л. Ильницкій, Г. Залюбовскій, о. Дмитро Струцинскій, о. Дамян Чернецкій и д. и.

тебрандта.¹⁾ Тутъ знаходимо етнографічні матеріали: 1. про вѣрваня и забобони (стор 1—224); 2. прислѣвья (225—304); 3. загадки (305—317); 4. про чары (319—454).²⁾ Поодинокі частини матеріалѣв про вѣрваня и забобони зазначено назвами повѣтѣв, вь котрыхъ записано ті зразки етнографічні. Збирачѣ сего матеріалу вь одвѣтнихъ запискахъ користувалися мовою російскою, але дуже часто подавали они народні перекази такожъ вь мѣв українскої. — Вь отъ-сѣмъ першѣмъ томѣ суть такожъ деякі піснѣ релігійні, и пр. піснѣ: Почаѣвскої божѣи Матери, пресвѣтѣи Богородици Бердичевскої, св. Михаїлу, св. Николаю, Ивану Хрестителю, Олексѣю, божому чоловікови и т. и. Відтакъ про прислѣвья заприймѣтивъ Чубинській, що багато з них знаходять ся уже вь збѣрнику Номиса, але-жъ бѣльша частина приповѣдокъ записана вь захѣдній частинѣ Подільскои губерні, відтакъ вь Пѣдлѣсю и Пѣльсю, вѣдки до того часу було найменше етнографічних матеріалѣв. И ті-то прислѣвья зъ загадками, по словамъ Чубинського, мають не тѣлько вагу етнографічну, але и филологічну, по-за-якъ подають цѣкаві примѣты граматичні и лексикальні (стор. 227—228).

Підь редакцією Гильтебрандта видано р. 1878. такожъ другій томъ „Трудѣв“ (679 сторѣн). Вь сему томѣ надруковано „малорускі казки“ вь двохъ вѣдѣлахъ: 1. казки митичні (стор. 7—477); 2. казки побутові и анекдоты („разказы“, стор. 487—679). Вь передньому словѣ пише Чубинській, що вь рѣзнихъ збѣрникахъ надруковано доси вѣдхъ українськихъ казокъ изъ варіантами — 170. Відтакъ займаючися етнографічними дослідями югозападного краю зъ порученя географічного товариства, він самъ старався збирати казки. Казки бо проявляють окрушини стародавнихъ вѣрвань, — они можуть послужити матеріаломъ для вченого, що займає ся славянскою митологією. Митичні казки (каже Чубинскій) майже ніколи не мають дидактичного характеру, — дуже рѣдко они визначають ся гуморомъ. Трохи-не все зберегають они тонъ епічний. Побутові-жъ казки суть або моралізуючі, або гумористичні, або просто забавні. Далѣ каже Чубинській, що 48 казокъ подало єму десять збирачѣв, вѣд-жъ інші записавъ або він самъ, або підь єго проводомъ товаришъ єго, И. Чередниченко.

Вѣдхъ митичнихъ казокъ надруковано тутъ 146. Они дѣлять ся на ось-які рубрики: 1. Справжні митичні казки (31 казокъ); — 2. звѣрнинні епосѣ (13 казокъ); — 3. богатирскі епосѣ (37 казокъ); — 4. казки про духѣв (31 казокъ); — 5. про людей, що визначають ся прикметами добрыхъ або злыхъ духѣв (13 казокъ); — 6. персонифікаціи абстрактныхъ понятій (9 казокъ);³⁾ — 7. метаморфозы (12 казокъ). — Відтакъ надруковано 146 побутовихъ казокъ и анекдотѣв, котрыми зображає ся побутъ родинний та економічний.

Третій томъ „Трудѣв“ (II + 486 сторѣн) видано р. 1872. підь редакцією Николая Костомарова. Він визначає ся заголовкомъ „Народный дневникъ“.⁴⁾ Тутъ

¹⁾ Редакцією „Трудѣв“ займали ся два вчені мужѣ: М. Костомарѣв и П. Гильтебрандт.

²⁾ „Колдовство“ (чары) — се в студію проф. В. Антоновича зъ додаткомъ документѣв, які вінъ видобувъ изъ Київского центрального архиву.

³⁾ Пѣсля митичнихъ казокъ надруковано покажчикъ рѣчей.

⁴⁾ А. Петрушевичъ написавъ у Львовѣ р. 1865. „Общественный дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ и хозяй-

довѣдуємо ся про такі звичаї, повѣря і обряди народні, котрі вжуть ся тільки зь певними добами і днями вь роцѣ. Сюды належать і такі пѣснѣ, що спѣвають ся тільки вь певнѣмъ часѣ року, і що творять окремый вѣдѣль народнои поезіѣ. Се суть веснянки, пѣснѣ русальні, купалові, обжинкові, колядки і щедрѣвки. И такъ вь третѣмъ томѣ надруковано: 58 пѣсень, що ихъ спѣвають при весняныхъ забавахъ, 136 веснянокъ, 15 пѣсень русальныхъ, 51 — купаловыхъ, 56 — обжинковыхъ, 176 колядокъ и 64 щедрѣвокъ.

Четвертый томъ (713 сторѣнь) выдано р. 1877. пѣдъ редакцію Костомарова. Се є збѣрникъ матеріалѣвъ про обряди народні, се-бѣ-то: 1. про родини і хрестини (стор. 1—51); — 2. про весѣлѣ (52—696); — 3. про похорони (697—713). Такожъ вь сему томѣ надруковано пѣснѣ народні, що спѣвають ся при родинахъ и на хрестинахъ (67 пѣсень) и на весѣлю (1943 пѣсень). Голосы 105 пѣсень положивъ Микола Лисенко на ноты („Додатокъ“, стор. 1—45).

Пятый томъ (1209 сторѣнь) выдано р. 1874. такожъ пѣдъ редакцію Костомарова. Вь сему томѣ надруковано „народні пѣснѣ“, се-бѣ-то 877 пѣсень любовныхъ (стор. 1—436; 1187—1209), 491 — семейныхъ (437—930), 266 — побутовыхъ (931—1101) и 250 — шуточныхъ.¹⁾

Шестой томъ (XI + 396 сторѣнь) надруковано р. 1872. пѣдъ редакцію Гильтебрандта п. з. „Народные юридическіе обычаи по рѣшеніямъ волостныхъ судовъ“. Вь передньому словѣ пише Чубинскій, що при етнографичныхъ дослѣдахъ вь юго-западному краю вѣнъ звертавъ свою увагу на рѣшеня волосныхъ судовъ тому, що они подають важный матеріалъ для выученя народныхъ юридичныхъ звичаївъ, и що служатъ неначе зеркаломъ духового і морального розвитку народу. За-для тыхъ дослѣдѣвъ Чубинскій обѣхавъ большъ пятьдесяти повѣтѣвъ вь губерніи Київскѣй, Волыньскѣй, Подѣльскѣй, Полтавскѣй, Гродненскѣй, Миньскѣй и вь земли Бессарабскѣй. Вь тѣй своѣй вандрѣвцѣ оглядавъ вѣнъ книги рѣшень, починаючи вѣдъ р. 1861. вь богатѣохъ волосныхъ судахъ и зладивъ большъ тысячи копій зь тыхъ судовыхъ рѣшень. Вѣдтакъ тѣ студіѣ про народніи юридичніи звичаї Чубинскій подѣливъ на три частини: 1. а) *Волостные сѣды, ихъ исторія, настоящая ихъ практика и настоящее ихъ положеніе*, — статья проф. А. Кистяковского (стор. 3—28); — б) *Краткій очеркъ народныхъ юридическихъ обычаевъ, составленный на основаніи прилагаемыхъ гражданскихъ рѣшений*, — статья Чубинского (стор. 29—80). — 2. *Уголовныя рѣшенія волостныхъ судовъ* (81—245). — 3. *Гражданскія рѣшенія волостныхъ судовъ* (247—396).

Семый томъ (600 сторѣнь) выйшовъ р. 1874. пѣдъ редакцію Гильтебрандта. Се є збѣрка статей змѣсту етнографично-статистичного і граматичного, що дѣлится ся на три часті: I. *Ещеи юго-западнаго края*, — статья Чубинского (стор. 1—211). — II. *Поляки юго-западнаго края*, — статья К. Михальчука і Чубинского (стор. 212—337). — III. *Малоруссы юго-западнаго края*, — статья Михальчука і Чубинского (стор. 339—600).

Вь першѣй части пѣсля переднього слова (стор. 1—12) слѣдує вѣдѣль першій п. з. *Этнографическій очеркъ ственныхъ звяній, примѣтъ и гаданій*. („Временникъ“ Института Статистическаго на годъ 1866; стор. 67—156).

¹⁾ Порѣвн. „Исторію литературы ренессанса“ вь „Зорѣ“, р. 1893; стор. 64.

(13—120); — вѣдѣль другій: *Очеркъ юридическихъ обычаевъ, основанныхъ на Моисеево-талмудическомъ правѣ* (121—174); — вѣдѣль третій: *Статистика еврейскаго населенія* (175—211).

Вь другѣй части пѣсля переднього слова (215—217) знаходять ся ось-якіи статьи: 1. *Краткій историческій очеркъ ополяченія юго-западнаго края* (219—230). — 2. *Католицизмъ вь юго-западномъ краѣ* (231—237). — 3. *Нравы, обычаи, семейный и общественный бытъ* (238—250). — 4. *Особенности литературы и языка* (251—270). — 5. *Коренныя причины антагонизма съ Великоруссами и измѣненіе въ бытѣ Поляковъ со времени неудачи повстанія* (271—273). — 6. *Статистическія данныя о католикахъ, въ томъ числѣ и Полякахъ юго-западнаго края* (274—291). Вѣдтакъ вь додатку сказано ще дещо про Великорусѣвъ, Нѣмцѣвъ, Чехѣвъ, Молдованъ, Мазурѣвъ, Карантѣвъ, Татаръ, Цыганѣвъ и Орменъ, живущихъ вь юго-западному краю (292—320), — а вь доповненію надруковано ще розвѣдку про сусѣблну управу жидѣвъ вь юго-западному краю (321—337).

Вь третѣй части пѣсля переднього слова Чубинского читаємо ось-якіи статьи і розвѣдки: 1. *Краткая характеристика Малоруссовъ* (342—359). — 2. *Статистическія данныя о малорусскомъ населеніи* (360—374). — 3. *Жилище, утварь, хозяйственныя постройки и орудія* (375—411). — 4. *Одежда, пища и увеселенія Малоруссовъ* (412—452). — 5. *Нарѣчія, поднарѣчія и говоры южной Россіи въ связи съ нарѣчіями Галичины* (452—512). — 6. *Нѣсколько словъ объ экономическомъ положеніи крестьянъ-собственниковъ юго-западнаго края* (513—523). Вѣдтакъ вь додатку надруковано програму для показаня окремыхъ примѣтъ говорѣвъ народныхъ вь южной Руси. Вь отъ-сѣй програмѣ вызначено 61 пунктѣвъ для записуваня диалектичныхъ примѣтъ украинской мовы вь губерніи Київскѣй, Черниговскѣй, Волыньскѣй, Миньскѣй, Гродненскѣй, Люблинскѣй, Подѣльскѣй, Харьковскѣй, Полтавскѣй и вь земли Бессарабскѣй. До сегого тому „Трудѣвъ“ додано ще три карты: 1. карту южнорускихъ нарѣчій и говорѣвъ; 2. карту жидѣвскихъ осель; 3. карту католикѣвъ юго-западнаго края.

У статьи про „Нравы, обычаи...“ Михальчукъ и Чубинскій спѣмнули про польску хлопоманію и про руске украинфильство. Ось и слова ихъ вь перекладѣ руско-украинскѣмъ: „Сучасно зь проявою польскои хлопоманіѣ выринуло і руске украинфильство. Часто одныхъ и другихъ змѣшували тому, що одній і другій носили украинскій костюмъ. Але мѣжь ними була велика рѣзниця. Рускіи украинфильы не были сепаратисты: люблячи свою народнѣсть, они і не думали про вѣдорванѣ вѣдъ Россіѣ, — они признавали конечнѣсть взаимной звязи, — вѣсь ихъ мрѣвъ обмежувались напрямомъ до розвою украинской литературы і выдаванемъ для народу популярныхъ книжочокъ „на малорускѣмъ языкѣ“, щобъ зь большимъ успѣхомъ розширювати науку вь народѣ. А вже-жъ у польскихъ хлопоманѣвъ були фантастичні думки про сполученѣ Украины зь Польщею; — они-то не обмежували своихъ претенсіѣ Днѣпромъ, якъ сего хотѣла польска аристокрація, высказавши свои бажания вь звѣстнѣй адресѣ подѣльскои шляхты. Вѣдтакъ мѣжь украинфильами і польскими хлопоманами были ворожій вѣдносны. Украинфильы стояли по сторонѣ люду вь єго взаимнахъ до Польщѣ; — ихъ не могли приманити обѣщанки польскои молодѣжи — обезпечити, пѣсля злуки Украины зь Польщею,

свободу православія й української мови. Ба, Українцїв вражали ось-тї пронозиці; — имъ здавалось се дивовижнымъ, що горетка Полякѣвъ, уважавша себе привилѣюваною клясою, смѣе пѣкнутись долею краю, населеного рускимъ народомъ. Тому-то Українцѣвъ, виобразованїи російскою літературою, не могли похвалити поглядѣвъ польскої молодѣжи на ось-ту літературу... Вѣдтакъ пѣсля манифестаціѣвъ, заявленої польскою молодѣжю въ Кїївскѣмъ университетѣ (въ осени р. 1861.) Украинцѣвъ й Росїяне подали протестъ попечителю й утворили навѣтъ громаду, щоби зберегти университетъ вѣдъ змаганя польскихъ тенденціѣвъ“ (стор. 248—249).

Ось и короткій поглядъ на змѣсть сѣмохъ томѣвъ „Трудѣвъ“ етнографично-статистичної експедиціѣвъ въ западно-рускїй край. Коли погадаємо, що Чубинскїй приладивъ матеріялы до сего видавництва въ двохъ рокахъ, то справдѣ притакнемо А. Пыпинови, щѣ назвавъ се змагане „грандіознымъ предпрїятїемъ“.¹) Завдяки за велику працю Географичне товариство признало Чубинскому р. 1873. золоту медалю въ нагороду за довершену ту експедицію. Опѣсля на мѣжнародному конгресѣ въ Парижї р. 1875. одержавъ Чубинскїй золоту медалю першої клясы за працѣвъ на поли етнографїѣвъ й статистики, а въ 1879. р. академія наукъ въ Петербурзѣвъ визначила ему Уварѣвску премїю за Труды експедиціѣвъ по рецензїи академика Олександра Веселовского. У своїй рецензїи вказавъ Веселовскїй на богатый матеріялъ для вивченя народногѣвъ побуту й поезїѣвъ, якїй знаходить ся въ Трудяхъ експедиціѣвъ й подає засновокъ до дальшихъ науковихъ достѣдѣвъ. Вѣдносины-жѣ критики до працѣвъ Чубинского выразивъ той ученый мужъ ось-якими словами: „Передъ такою величезною роботою, щѣ вѣдкрыла науцѣвъ массу новыхъ дѣтъ, руки критика повиннї-бѣ опуститись соромливо найпаче тому, що его добыча вже легка, и що въ тѣмъ трудѣвъ, котрый потребувавъ такъ багато натуги й часу й нагромадивъ чи-мало матеріялу, не можуть не проявити ся подекуды дробнїй похибки й такї боки, щѣ выкликують методологичный сумнѣвъ“...²)

13. Михайло Драгомановъ.³)

Михайло Петровичъ Драгомановъ родивъ ся 6 (18) вересня р. 1841. на лѣвобѣчнїй Украинѣвъ въ Гадячи, Полтавскої губернїѣвъ, въ небогатїй дворянскѣмъ сѣмїи, въ котрїй старосвѣтске украинство було вже подкопане новѣйшою російскою культурою.⁴) Батько Михайла, Петро. (1802—1860) проживъ 24 роки въ Петербурзѣвъ, де вивчивъ

¹) „Исторїя русской этнографїи“, т. III., стор. 352.

²) „Отчетъ о присужденїи Уваровскихъ наградъ“. С.-Пб. 1880.

³) Важнѣйша література: а) „Австро-рускїі спомини“ М. Драгоманова. Частина I—IV. („Лїтературно-наукова бібліотека“; кн. 1—9. Львїв, 1889—1890). — б) Статя А. Н. Пыпина про М. Драгоманова въ „Исторїи русской этнографїи“, т. III., стор. 365—367. — в) „Отцѣвъ Slovník naučný“. Sedmý díl. 1893. V Praze; str. 906—907. — г) „Михайло Петровичъ Драгомановъ“, — статья Івана Франка въ „вїстнику літератури, исторїи і фольклору: Житє і Слово“. Львїв, 1894. Рїк першїй, книжка I., стор. 148—152. — Деякі звѣстки про жите Михайла Драгоманова подає авторви сєи исторїѣвъ літератури Чехь-єтнографъ Франтишекъ Ржегоржъ.

⁴) Оппозиційнїй традицїѣвъ родовївъ мали впливъ на розвѣвъ думокъ Михайла Драгоманова: Прадѣвъ его, Степанъ, значковий товаришь и вѣйтъ мѣста Переяслава, стоявъ въ оппозици до московскихъ урядникѣвъ за те, що придили людей салдацкими постоями; — дядько бувъ членомъ революційногѣвъ дообщества „Содиненныхъ Славянъ“ р. 1824—1825.

ся самъ французскої, англїйскої и трохи нѣмецкої мовы; — вѣйтъ пробовавъ писати й перекладати деякихъ французскихъ та англїйскихъ поетѣвъ на мову російську, и вѣдтакъ друкувавъ свои пробы въ Петербургскихъ альманахахъ двайцятыхъ и трийцятыхъ рокѣвъ. Уже тогдѣвъ Петро Драгомановъ обертавъ ся въ либеральныхъ кружкахъ, а пѣзнѣйше вернувшись на Украину (1838) не покидавъ ся своихъ либеральныхъ думокъ и симпатїѣвъ до простого люду, допомагавъ мужикамъ, чимъ мѣгъ, и записувавъ людовївъ пѣсенї. Частину тыхъ пѣсенѣвъ передавъ вѣйтъ Амвросїю Метлинскому, а бѣльша половина розгубилась по знаємимъ.¹)

Вѣ сѣмїи Драгомановыхъ не багато було старосвѣтскогѣвъ, традиційногѣвъ украинства, й оно явилось пѣдряднимъ супроти культури російскої. Бувши ще маленькимъ хлопчикомъ, Михайло Драгомановъ бачивъ украинскїй поемы Михайла Макаровского;²) — его-то творы, друкованїй въ „Южнѣмъ рускѣмъ зборнику“ Метлинского, зберегались матѣрю Михайловою, щѣ була бѣльша наввиноу Украинкою.

Молодой Драгомановъ учивъ ся навпередъ въ Гадяцкѣмъ повѣтѣмъ школѣ (1849—1853), а потому въ гимназїи Полтавскѣмъ (1853—1859), де живъ у пансіонѣвъ на дворянскѣмъ коштѣ. Тутъ пощастилось ему, найти кѣлькихъ талановитыхъ и щирыхъ учителѣвъ, котрїй розбудили въ нѣмъ замилване до старинної исторїѣвъ и клясичныхъ писателѣвъ. Хоча-жѣ школьна наука була російска, то вчителѣвъ въ загаль не выступали сторчакомъ проти мовы украинскої, а навпаки говорили иногдѣвъ по-українски, найпаче-жѣ тогдѣвъ, коли треба було „пустити гуморъ“. Того часу любителѣвъ грали що-року „Наталку Полтавку“ Котляревского на добродѣйнїй дѣлї, котрими звичайно завѣдувала губернаторша; — грали-жѣ ту оперетку такожъ и гимназїясты на своихъ сценкахъ. Михайлови подобалась неказано „Наталка Полтавка“; — вѣйтъ переписавъ єъ та вивчивъ ся на память, и въ першїй вѣкаціѣвъ на Рѣздво всю єъ проказавъ и проспѣвавъ на всѣ голоса передъ домовыми дѣвчатами-крѣпачками. Трохи-перегода привѣзъ вѣйтъ домѣвъ переписане „Сватане на Гончарѣмъ“ Квѣтки-Основяненка, и часомъ читавъ сєю комедию передъ дворовыми, а то й передъ панами, якъ було зберуть ся въ гостѣ. Опѣсля попались ему въ руки деякі стихотворы Шевченка, — въ тѣмъ бо часѣвъ гимназїясты записували не тѣлько думки й баллады украинского Кобзаря, але й его „Кавказъ“ та „Сонъ“. Коли-жѣ Михайло у вчителя исторїѣвъ С—на прочитавъ оповѣдане Марка Вовчка „Панська воля“, то оно положило початокъ до думокъ его демократичныхъ.

Про тї народнїй оповѣданя пише Драгомановъ ось-що: „Творы Марка Вовчка вразили мене своєю загально-людською, соціальною идеею, — нѣякого націонализму въ менѣвъ не збудили, а лягли въ мойому мозку по-рядѣвъ зъ тыми „либеральными“ російскими вѣршами зъ урывками зъ творѣвъ Герцена,³) котрїй до насъ доходили, та зъ романомъ Бичеръ-Стоу (Onkel Tom), котрїй я прочитавъ незабаромъ у російскѣмъ перекладѣ“.⁴) — Опроче

¹) „Австро-рускїі спомини“; частина I., стор. 5.

²) Про Михайла Макаровского гляди „Исторїю літературы рускої“ въ „Зорѣ“, 1887; стор. 265—267.

³) Олександръ Герцєвъ (1812—1870), либеральный публицистъ російскїй.

⁴) „Австро-рускїі спомини“; частина I., стор. 10—11.

Драгомановъ читавъ Кульшеву „Чорну Раду“ (тільки-ж не дочитавъ єѣ) и просиджувавъ ночі за Вальтеръ-Скоттомъ въ поганахъ російськихъ перекладахъ изъ французкого.

Уже тогдѣ Драгомановъ пробовавъ писати поезіѣ по-російски й по-українськи. Коли-ж побачивъ, що оригінальний поетъ изъ него не вийде, то взявъ ся за переклади, та мучивъ ся перекладаючи Горацієвий стихотвіръ „De arte poetica“ на мову вкраїнську, переложивши на російське оду (epod. II), що починає ся словами „Beatus ille, qui procul negotiis“.

[Дальше буде].

Народні музичні струменти на Україні.

◆ [Далі.] ◆

Перший звук, видобутий з мѣлодіѣ, самий низький, буде *la* як на скрипці; другий, від натиску першої клявіші, буде *Si*; третій [притискуєть ся друга клявіша] буде *do*[♯]. Коротша мова: на мѣлодіѣ, коли правильно поставляні шклявіші, буде така скаля:

В цій скалі найбільшу вагу має пятий клявіш, бо його можна підстроїти „на весело“, це-б то:

Весь багатий і різнобарвний репертуар лірника складаєть ся в такі дві скалі:

Постережний мною і провірений у кількох лірників стрій цього нехитрого струменту я несу на суд спеціалістів: може вони скористають з того, щоб указати лад того матеріялу, котрий щедро силе ліра і по „божественному“ і по „чоловічому“, звязок з ладом других народів східних і південних. Може це дасть ключ зрозуміти ту гармонію, що народ додає своїм пісням, коли вони звучать в його устах так сьвіжо, так грандіозно.

Ліра — струмент буже примітивного виробу. Резонуючий ящик збитий з нечищених дощочек; в деяких лірах на самих деках і обідках і їх рамках попадають ся щілини й скалки.

*) В октавнім протягу від $\bar{a} - \bar{a}$ це єсть старинна [грецька гіпофрігійська (те-ж бонійська) гамма, а з перестроєм пятої ступені (fa[♯] на fa) будемо мати арабський „пірефкенд“. Коли-ж завважити всенний звукоряд лірної клявіатури, то тут немов на 10 струнній грецькій лірі знайдемо враз кілька ладів. Так від 1—8 клявіші буде „гіподорійська“ (еолійська) гамма; від 2—8 буде „мікролдіійська“; від 3—10 в перестрої на f 4-тої струни буде те-ж гіподорійська з офарбованим *do* в *do*[♯] а 7-мій ступені.

Через те саме тенор ліри якийсь деренчастий, гунявий. Щоб хоч трохи його змякшити, лірники намотують на струни, де саме тре смичок, вовну. Чим більше владі має лірник, тим краще він вмє намотати вовну [котра трохи помага струнам видержувати рух смичка] і видобути краший голос із того капризуватого та непокірного струменту. Струни привязані не дуже міцно, кілки відскакують, кобилки спадають, а через те ліра часто розстроюєть ся; струни дуже натискають на смичок, ліра пищить. Лірник на впомацки хистко підкладає шматок паперу і голос стає чистим. Шклявіші обсикають, крутять ся сюди-туди; лірник і тому дає пораду: соломинку вшити в закладе в гвіздо клявіші і закріпить високість згукка. Не вважаючи на таку недотепність струменту, хисткі слінці-музики виконують з великим артизмом чудові мѣлодіѣ свого репертуару. Переходячи з села в село, вони заходять в хати і там хвалебний, релігійний, морально-побитовий, або жартовливий голос пісні лунає по хаті і бе по серцю або по жижках чуткого селянина.

Цікаво те, що лірники не аккомпанують самим сьпівам, а грають перед кожним пунктом пісні весь той мотив, скрашуючи його такими мѣлїзмами, що нема способу уловити їх і перекласти на яснє, європейське, нотне письмо. Таку музику до своїх пісень самі лірники називають „перєгра“. Записати ту тонку, оригінальну перегра мені ніяк не удалося, а через те в образах пісень, котрі я при сьому подаю, я записав тільки голос без жадних мѣлїзмів. Всі мотиви положені мною в тому тоні, в якому їх грали й сьпівали лірники в кількох місцах таращанського повіту [в Київщині].

В репертуарі лірників переважно існує релігійно-моральний елемент, котрий втілюєть ся в музичні форми, близько нагадуючі церковні й костельні мотиви, або в оригінальні просто такі народні пісні. Зразки таких форм я й подаю. Але опріч „божественного“ лірник часами де на весіллі, або в коршмі, примушений веселою компанією і не одного гарного „мудрила“ вдарить на струнах і плясові мотиви, котрих у його буває немалый запас: козачки, дрібушечки, коломиїки, сатиричні, польки [пізньої формації]. Оці танечні мѣлодіѣ лірники тільки грають на лірі без сьвіву. Здавалось би, що сама тенденція ліри з безконечним колесом-смичком не дає способу виконати акцент і staccato, одначе лірники з великим хистом пророблюють і ці і другі штуки смичково-струнної техніки, користуючись кісттю правої руки для корби від смичка і пальцями лівої руки для клявіатури.

Прикладаю мѣлодіѣ і тексти п'ятох лірницьких пісень, записаних в таращанському повіті [в Київщині] від лірників.

I. Про страсти Господні.

Через поле широкє | та через море глибокє
Туди ішла Пречистая, | а Причистая Дїва Марія.
Зустрічає вона три Ангели, | а три Ангели-Архангели.
Чи не бачили ви Сина мого, | а Сина мого — Бога свого?
Один каже: я й не бачив, | а другий рече: я й не видїв (2)
А третій рече: я й сам там був.
Як євреї взяли, на крест розпяли,
А на крест розпяли, смерти предали.
Гвоздями ручки прибивали,
Терновий вінець на Главу склали.
Шишиною підперезали,
А червивую иву за нігті гнали,
Копієм ребро пробождали,

Безневинную кров проливали.
Стоїть Петро, стоїть Павло*)
Стоїть Павло, ще й Мати Ёго.
„Ой Сину мій, Спасителю,
А терпиш муки великі!
Терпиш рани, приняв муки
А через жидівські руки.
Терпиш муки, приняв рани
А за православні Християни!“
„Не стій Мати не смути ся,
А на мої муки не диви ся.
Візьму, Матко, свої ключі,
Одчиню Матко рай і пекло,
Випущу душі праведні,
Праведні і грішні.
Тільки теї не випущу
Що пісню піла
Що пісню піла
А пятінки не чтили. (2)
А в суботній день не вмивалась,
У воскресний день рано іла,
Отця свого й матку прогнівила (2)
А з старшого брата наругалась,
У великий піст прогуляла,
Душі свої пекло втогувала.“
Алилуя, алилуя!
Славимо Тебе, Пречистая,
Славимо Тебе, Пречистая,
А Пречистая, Діво Маріє!

II. Кант небесній цариці.

Andante religioso.

Радуйся Маріє, | небесна Царице!
Возрадуйся, Обрадованная, | пресвітла Зарнице!
Ти єсь Обрадованная, | Сина породила,
І без клятви, Богом даной, | Дівство свободила.
Вступи до нас, Панно, | з високого неба,
Бо нам Тебе, християнам | у допомі треба.
Вступи до нас, Панно | з глибокого тьмаху.
Потішай нас, усіх грішних, | о великім страху.
Бо великий страх-страх, | вельми настипує:
Сретическая рука | всіх нас обгортує.
Одійми меч гострий | од рук бісурменських
Та не дай же нас вигубити, | всіх душ християнських.
Ой в містечку, в Охотині | сльози свої лила,
Сльози свої лила | до свогого Сина.
Сльози свої лила | до свогого Сина,
Восплакала чиста Панна | як Матка єдина.
Плакала в Тримолі, | в містечку Кругляпеськім
А повторює у Камянійці, | повіті подольській.
Райська Голубице, | храни свої діти,
Же без смуття, милосердя | з милосердя Його пити!
Алилуя, алилуя, | слава Тобі, Боже!
Не забудь нас Магдалина | Маріє Господня.

*) Павло поміняю замість Іван.
Digitized by Google

„Незабуду а ще буду | за вас всіх молитись,
Тільки прошу: перестаньте | так більше грішити!“
Ох ми Тебе не забудем, | поки й сього світа!
Благослови чиста Панно, | всім пам многі літа!

III. Кант Юрню.

Andante.

Були люди невірні, | вони в Бога не вірили;
А вірили у цмоцище, | у лютеє та зміще.
Дали цмоку а оброку, | що неділі по людині.
Прийшла пора аж до цара, | хоч сам ступай, хоч доч давай!
Стали вигри вигравати, | стали панну виряджати.
Посадили в кінці моря, | моли, панно, широ Бога!
Панна тоді сильно злякла, | пред Господом крижем влякла.
Аж тут летить а цмоцище, | то лютеє та зміще.
В його а рота огонь паше, | в його з очий іскри скачуть.
Деє увзяв ся святий Юрій, | на білім коні з копією,
Вдарив цмока серед ока, | забив цмока на вік віка.
Чого хочеш святий Юрій, | чи ти схочеш срібла-злата,
Чи ти схочеш розписати, | по всім світі розіслати,
Щоб читали і писали Григорія*) святакували?
Я не хочу срібла-злата, | тільки хочу розписати.
По всім світі розіслати, | щоб читали і писали,
Григорія*) святакували.

IV. „Об смертному часу“.

Moderato.

Ах, ушли мої літа | марно з сього світа:
Ой, як у сні мені здало ся, | що на світі прожило ся.
Ах, тута смерть за мною, | срашлиява сама собою,
А ще гнівом наповняна, | акн льниця, роздражена.
Так мя смерть настигла, | і косою мя сікнула.
Нї я в світі не нажив ся, | ані Богу прислужив ся.
Люті звірі ридають, | коли путь прахом погубляють:
Нї пробрано нї готово, | велеть ступать і в такому.
Молодий вік панує, | старість добра не чує;
От, як прийде час вмирати, | трудно світа покидати.
— Ах, ти, смерте зрадлива, | як ти мене зрадила:
Обіцяла сто літ жити, | тепер велиш в землі гняти.
Ах, ти, смерте такова, | чом ти на іднакова?
Ідному літ зменшаш, | а другому прибавляш?
— Дарма ти нарікаш, | на смерть вину складаєш
Смерть при тому не буває, | як хто в світі проживає.
— Ах, ти смерте зловлива, | чом так на мя немилостива?
Чом ти мені не звістила, | як до мене приходила?
— Я тобі звичала | і до часу чекала,

*) Замість „Григорія“.

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

А ти в гульки все влавав ся, | прежде на смерть не при-
[брав ся.

— Хоча й же я пив й гуляв, | то я собі так гадав:

Гадав старих літ дожду ся, | в той час к смерті прибору ся.

— Було віка свободно, | було гулять завгодно,

Було пити і гулять, | прежде на смерть спам'ятать.

— Сотню літ заклала, | нігде на смерть не згадала

І в роскошах проживав, | нігде на смерть не згадав.

Плаче горко чоловік, | пройшов марно його вік,

Плаче горко і ридає, | що з гріхами помирає.

Ах, ти, смерте создана, | ти од Бога прислана,

Зажди мені час-годину, | поки зберу всю родину.

Смерть годину заждала, | всю родину вібрала,

Вся родина івійшлась, | смерть прощатись не дала.

Нема время витатись, | з своїм родом прощатись,

Пришов конєць, вже й приспів час, | не прощавшись вже

[йду од вас...

Ах, чим я там явлю ся, | чим Богу прислужу ся?

Ні святила, ні кадила, | так мене смерть ізрадила.

Що-ж то вєсть за дорога, | з всего свєта та до Бога?

І широка, і далека, | для грїшного чоловіка.

Що мені по тій дорозі, | нігде пройти душі вбозі,

Всюди стражі, всюди стоять, | за влі діла наші смотрять.

Сам же я добре знаю, | що я добра не придбав,

Бо самоє написано тоє, | прожив в свєті, сотворив злоє.

Царі, князі і владки, | у всіх сили великі:

І вони не можуть одкупить ся | і од смерти схоронить ся.

Ах, ви свєті ангели, | візьміть грїхи від мене!

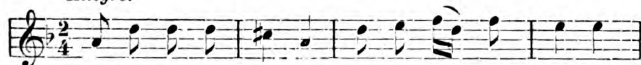
Нехай тіло в землі спочиває, | душа в небі радостє має.

Тройце преблагає, | даруй літа многая!

Даруй літа вєсьому миру жити, | Бога в Тройці прославити!

V. Теща.

Allegro.

Пре свєя то і Трой ці, | слу-хай те, мо - лод-ці,

Цей день просєвья - ті - те, | дошколи хо - ді - те.

Прєсвєятої Тройці | слухайте, молодці,
Цей день просєвятїте, | до школи сходитє.
Пазина учула, | до дому махнула,
Наварила вареників, | щоб челядь не чула.
Дячок молоденький, | на підмову здав ся
І скорчив ся, уморщив ся, | до Пазини вбрав ся.
Іхав Охрім до млина, | то свєтло свєтилось;
Як приїхав до воріт, | чорт його зна, де ділось.
Увійшов Охрім у хату, | та в тарілки клепле
Оттут сидів п. . . . син, | тільки місце тепле.
Увійшов Охрім у хату, | Пазини питає:
Що-ж ти, Пазю, що-ж ти серце, | що за гостя маєш?
Чим же ти його приймаєш?
Тобі не питати, | мені не казати,
Хоч би мала на собі | все лишко приймати.
Добре Пазю, добре серце, | що лишко приймаєш
Десь ти, Пазю, десь ти серце, | собі дячка маєш?
Що-ж то за такеє | лишко за малєє
Стоїть на воротях | у червоних цюботах?
Охрім розігнав ся, | в одвірок зятав ся,
Як упав, зуби стяв, | тай не спам'ятав ся.
Маєш талан с. . . . сину, | що ти відхонив ся,
Був би дав гостинчика, | щоб сїм год посив ся.
Пішов Охрім | жінку позивати,
До жінчиної матері | жінку прискаржати.
А теща зятецька | так обвинувала,
Прачем йому спину | геть обмалювала.
Взяла теща зята на припону, | повела вона його на зелену
Траву по , | зята припрошає. [травину
Іж зятецьку-батецьку | травичку цюю,
Поки борщик тобі, я зготую!

Спасибі' тещенько, | спасибі матінко!

Як я жив буду, | то й не забуду.

А як побачу, | то ласку віддячу.

А зятецько-батецько | все тєє карбує,

На тещині плечі | зіллячко готує.

А той Охрім-зятецько | боршу не діждав ся,

Із того припону | та й одірвав ся.

Послала теща зятецька | на торг торгувати,

За сїм рублів срібнесеньких | хмелю куцувати.

Не купив зять хмелю, | та купив ячменю,

За сїм рублів срібнесеньких | повнісіньку жменю.

Вийшов же він за місто, | тай обміркував ся:

Ой лихо моє, | я проторгував ся

Попродав Охрім кози, | та покупив вівиці

А прийшов до дому, | тещі й жінці.

Запрошає вже зять тещу, | тай на халазю

На свєятий дєнь | та й на недїлю.

Спасибі зятецьку, | спасибі батецьку,

Бо не маю в чім, | не маю при чім:

Кобыла в стаді, | а дїд в громаді;

А дуга в лісі, | а хамуг у стрісі;

А віжки на липі, | та ще не звиті;

Сорочка у прачки, | спідниця у швачки,

Хусточка в краму, | чорт його зна кому

Хто набере, | то буде тому.

Пішла тещенька в садочок, | вирвала три лопушині

Пошила собі три спідничині, | ще й дві фартушині.

Вибираєть ся і обуваєть ся, | по боках любо а з заду грубо,

По боках ясно, а з заду красно, | а з переду як чорт, страшно.

Посадив зять тещу, | до стїян очима, на хату плечима,

Щоб моя тещенька | всі мухи зілчила.

Налічила теща сорок і чотири, | бодай мою тещу черви

Дав зять тещі | першую потравку, [сточили.

Бере за ноги, | та носом об лавку.

Дав зять тещі | з перчиком розсіл,

Бере за ноги | та носом об стїл.

А ще узав ніж | та пішов у лїс,

Старатись зілля | тещі на похмілля.

То шипшиночки, | то свидиночки,

Тещі на похмілля | щей дубиночки.

А тещенька хмелю | тай не дожидала,

Вікном йому двері | та й укачала.

Не попала вона тудою, | де люди ходять,

Та попала тудою, | де гуси лазять.

Ой як полізла, | то там і завязла,

Голова влізла, | а завязла.

Ой, сину, Грицю, | подай тупицю

Та стешеш тещі | тую г. . . .

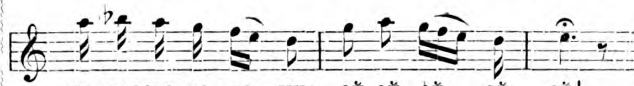
Ой гоче-гоче | а зять тещу сїче

Тонесеньким дубцем, | голобелькою кінцем.

Doloroso.

Ох, мо-я тещенька | ло-мом та лі-сом

та просто до до-му: ой ой ой ой ой!

Ох, моя тещенька ломом та лісом | та просто до дому: ой,

[ой, ой, ой, ой!

На корчі спотикаєть ся, | на дочкі гукає: ой, ой, ой, ой,

Ой дочкі, дочкі голубочки, | двері зачиняйте, вікна забувайте

П. . . сина-зятя в хату не пускайте: ой, ой, ой!

Оступи ся старий з печи, | нехай же я попарю плечі, ой, ой. . .

Скоро курочка тріпне, | то тещенька крикне: ой—ой. . .

Скоро вітер загуде, | то тещенька думає, що Бог зятя несе,

А тещею на печи аж трясця трясє ой, ой. . .

Біжить діточка, в лісок, | наабрайте трісочок,

Та наваримо окрепу, та попаримо. [ой, ой, ой, ой. . .

ОПОВІСТКИ І КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ.

Видавництво книжочок людових за 1893 р. — Збаламу- чені, оповідає Юліяна Новаковського [кн. 12 і 13] Емі- грація руських селян до Росії в 1892 р. настрашила була такі добре тих з Галичан, кому була ненаручна. На разі задержано єї силою фізичною, але подумано й про те, щоби забезпечити ся проти неї на будуче. Тому сказав той, що міг у сій справі розказувати, так: Ви, пани ділчичи чи державці, як уже інакше не можна, давайте людям трохи пільги, а то й пожагайте їм часом, як сего конче потрібно; ви, попи, в цер- ковних проповідях відстрашуйте руських хлопів від еміграції до Росії оповіданнями про гнет релігійний і язиковий та про чиновників-хабарників, а ви, учителі народні підда- вайте селяським читальникам такі книжки, від котрих тим, що хотіли би емігрувати в Росію, відпала би охота раз на все пізнати край закордонний. Отсе єсть зміст і тенденція опо- відання Новаковського п. в. „Збаламучені“. Після повсших указок подає автор спосіб, як недопускати руських селян до еміграції, доказуючи при тім, що селяни емігрували не з еко- номічної нужди, але в наслідок жидівських агітацій. Жаль лише, що таких панів ділчичів, як у тім оповіданю, або зовсім нема, або єсть вони білими круками, тай жаль також, що руським священикам і учителям народним вільно займатися політикою тільки тоді, як вона антитросійська, а в кінці ще й жаль, що на жидів вільно писати, тільки тоді, як вони намо- вляють руських селян до еміграції в Росію.

Книжочка про шкідників у господарстві [кн. 4.] добра, бо нема в ній тенденції політичної, а є зате взір розумного господаря, котрий не лише собі, але й своїм сусідам уміє по- радити, як позбутися шкідників у господарстві.

Для руських школярів ріжні цікаві відомости [кн. 5.] — то взорець неполадної писанини de omnibus rebus et qui- busdam aliis. Говорить ся в тій книжочці й про Наполеона I, й про двох мудрих Римлян, дальше про Арабів і „велеблюдів“, як дійшов чоловік до власности й маєтку, про поділ праці і т. д. а все те без порядку й логічного повязаня. Тен- денція капіталістична.

Ради для удержуючих розплових бугаїв [кн. 6. і 7.] єсть справді добрі, тим більше, що до них додано ще й кравчу уставу о ліценціонованю і удержуваню громадських бугаїв, виконуючі приписи до тої устави та програму переглядових вистав рогатої худоби. Школа лише, що ті ради придадуть ся на разі хіба властителям більших посіlostей та лише дуже нечисленним заможнішим господарям.

Село Комарівка [кн. 8.] по змісту також добра кни- жочка, бо подає взорець розумної селяської господарки й орга- нізації.

Зате історичні оповідання **З давних часів** [кн. 10] виї- шли дуже нещасливо. Хотів автор доказати, що минувшість Русинів і Поляків так була спільною тай так було Русинам з тим добре, що й тепер і в будучині ті два народи повинні йти разом. Так що-ж, коли на доказ того повибрав автор самі майже такі приміри, в котрих Поляки вибирали печені бараболі з грани руськими руками, а се, сумніваю ся, чи до- дасть Русинам охоти пачи собі й дальше пальці за других. Оден примір вистарчить. В 1695 р. обетупили Татари Львів. Львовяни боронили ся під проводом руського міщанина Афтанаса. Обложем прийшов у поміч з Варшави гетьман Стаї- слав Яблоновський з шістьма тисячами війська. Невеличке се військо обетупили Татари кругом і були би єго разом з геть- маном або вибили до ноги, або забрали в неволю. На щасте виїшов у поміч гетьманови Афтанас зі своїми міщанами. „Як вдарить з боку на Татарів, як зачне рубати в право й в ліво, так і освободили гетьмана“. Закипіла відтак страшна битва, по котрій над вечером не було вже страху від Татарів. Вячній Львовяни поставили гетьманови Яблоновському паматник, ко- трий на Валах Гетьманських стоїть і до нині, а „Афтанасови, правому і правовірному Русинови не поставлено паматника. Ёму най стане в нагороду нинішня сказка“. „Дай Боже і нині таких Афтанасів більше“ [стр. 13 і 14].

Розговори о рускій правописи [кн. 15] єсть з того згляду добрі, що в формі ніби оповіданя виложені єсть у них коротко, ясно і зрозуміло найвральніші правила фонетичної

правописи, введеної сего року Радою шкільною кравцою у всіх школах народних і середних.

Показує ся з сего огляду, що з огляду на зміст добрі єсть усі ті книжочки видавництва людового, котрих нашим селянам справді потрібно [кажу: селянам, бо для руських міщан з виїмкою остатної: про правопис, не пригожа ні одна]. Всі вони вяжуть ся тісно з реальними потребами щоденного житя, то-ж коли-б ще владжені в добрій руській формі, можна би їх сьміло поручити кождому руському селянинові й помістити в кождій руській читальні. На жаль так не єсть, бо усі ті книжочки написані вправді по руськи, але з великою примішкою слів і конструкторий польських; правопис у первих девятьох томках ніби фонетична, але така, що — пожаль ся Боже; таким письмом можна справді з'огидити когось руську азбуку. Томик (10) десятій друкований уже правописю кон- сентивною, то-ж з виїмкою кількох похибок друкарських нема в нім нічо для ока немилгого.

Як не можна задля лхкої форми рекомендувати руським селянам книжочок видавництва „людового“ змісту реального, то тим більше не можна допускати до руських читальне оповідань тенденційних.

Чивотсом.

Розбита бандура — П. Т. Рябошапки. — Київ, 1893 р. 193 і IV стор. 16°. Ціна 75 коп.

В 24 н-рі „Зорі“ минушого року д. Мусій Ш-ко подав коротеньку рецензію на дві книжки віршів, що недавно на- друковані: на „Пісні Лїрника“ та на „Розбиту бандуру“ П. Т. Рябошапки. Рецензія д. М. Ш-ка на книжку д. Рябошапки під заголовком „Розбита бандура“ аж надто сувора й одно- бічна. Автор рецензії, вказавши на деякі недостачі та не- здужніші місця в книжці, взагалі засудив дуже важким при- судою книжку д. Р—ки. „З напруження бажанням вишукував я, каже д. рецензент, в ціх двох збірниках хоч що небудь пу- тяще, але, на превеликий жаль, не вишукав нічоґісенько, — скрізь само тільки невдатне верайканє та недотечне віршу- ваннє“... Автор рецензії в кінєць усього вважає за найкращі вірші д. Р—ки в його „Передмові“, де д. Р—ка, жартуючи, каже, що може його вірші придатні тільки на форми для насек.

З нашого погляду присуд д. рецензента, не зовсім прав- дивий що до вартости „Розбитої бандури“. У „Піснях Лїр- ника“ подекуди примітні кралці поезії, хоч по формі вірші не можна назвати вдатними. Взагалі „Розбита бандура“ книжка доволі вартна що до змісту, і в деяких лїричних пєсках вартна навіть і по формі, і її ніяк не можна рівняти до таких не- здужних і зовсім невартих книжечок, як от на пр. „Кви- точка“ В. Чорнушенка і т. п. В „Розбитій бандурі“ є чимало вдатних, написаних чистенькими й гладенькими віршами, лїрич- них пєсок, вдатних і по формі і по змісту, котрих ніяк не можна поставити нижче за ті вірші, яких велику силу ми знаходимо в сучасних російських товєтих і тонких жур- налах. Ми можемо показати на невеличкі вірші під заголовком „Мороз“.

Мороз на вікнах квіти малює,
Які хороші! Дивіть ся, діти!
Батько запевне в полі чоує:
Йому на горе оці квіти.

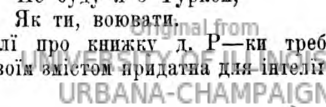
Сохрани, Боже, десь у дорозі
Батько замерзле на сїм морозі.....
Коли-б. ох Боже, його діждати ся,
Та вже на віки і попропачь ся.
Ох, діти, діти, що з вами буде,
Як він замерзє — й мене не буде.

Гарненький і симпатичний стихотвір під заголовком: „Чи бува гірше?“

Геть за городом в ярочку
Хата глиняна стоїть,
А в тій хаті у куточку
На соломі дитя спить...
Дуже до ладу написані й „Пісні“ під цифрою 1 і 2:
На що мені, діду,
Шаблю шаңувати?
Не буду я з Турком,
Як ти, воювати.

Але взагалі про книжку д. Р—ки треба сказати, що вона не усім своїм змістом придатна для інтелігентного читача,

Generated on 2015-08-15 18:07 GMT / http://hdl.handle.net/2027/luig.30112118004172
Public Domain in the United States; Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_#pd-us-google

окрім декотрих гуманістичних та жартовливих, вартних за зміст і цікавих ліричних песок. В книжці багато морального, дидактичного елементу часом направляного на городян, часом на селян, на недостачі сільської людности, як на пр. стихотвір під заголовком: „Про сьвятки“, дуже нагадуючий церковну проповідь про те, щоб селяни не пияствовали в сьвятки по шинках. Такі дидактичні, навчаючі селян і не селян, вірші виходять в автора найбільше непоетичні й нездужні з змістом і навіть формою, і дуже втомлюючі і не цікаві для читачів. Але, як каже приказка: „хто любить попа, а хто попадю“. Стеменно через цей дидактичний тон сливе цілої половини книжки „Розбита бандура“ д. Р.—ки подобаєть ся поважним немолодим простим міщанам та старим селянам і вона знайде собі доконче в цій сфері прихильних і вважливих читачів. Старі міщани та поважні селяни не люблять читати й слухати жартовливих книжок, вважають на їх, як на сьмішки, хоч часом і слухають з охотою, як їх читають молоді. „Розбита бандура“ сливе в половині ліричних песок проінята наскрізь поважними мотивами, сумовитістю, а часом песимізмом, для котрого навіть трудно знайти часом резонні, реальні підстави в людському житті та ще й в тому разі, коли сам автор не показує на їх в своїх утворах.

Нам доводилось чути кілька „куплетів“, написаних автором „Розбитої бандури“ для українських акторів. Декотрі „куплети“ вже читають ся на сцені акторами українських труп. Ці „куплети“ — одні з дужчих й ліпших між усіма утворами д. Р.—ки. Що до напрямку й змісту, то вони зовсім супротивніжні відомій „Торбині реготу“ Луки Лучицького. На нашу гадку д. Р.—ка стає в цих своїх „куплетах“ на ґрунт, багато правдивіший і метозгоднійший, ніж д. Лучицький. Останній звичайно виводить в своїх „Сценах і оповіданнях з малоруського побуту“ найдурнійшого мужика, який тільки є на сьвітї, веде його в Київ, становить часом в незвичайні для селянина обставини, садовить його в театрі, від чого в кінець усього виходить багато сьмішного, але й зовсім фальшивого й вигаданого. Цей приладок в літературі виводити простого селянина і становити його для контраста поруч з вищими культурними людьми та обставинами, дуже давній: його знали ще давні Єлини. Ще в III віку після Хр. Р. іділік Феокрит написав на такий сюжет іділлію під заголовком „Сиракузянки на празнику Адоніса“, в котрій він розказує, як дві селянки з Сиракуз, пробуваючи в Єгипті в Александрії, якось протопились в дворець Птоломеев, де справляли сьвято Адоніса. Бідні селянки, вглядівши царську роскіш палаців, пивше ліжко Адоніса, побачивши пшаву обставу, почали так голосно охати та ойкати, в нестямку з того дива так галасували, що їх не можна було впинити, аж поки сьпіви жриць не заглушили їх галасування. Шатобріян ще за Наполеона в своєму утворі „Hamgesu“ виводить американського червоношкурого дикаря Шаказа, котрого герой повісті Рене, зневірений до цивілізації, веде з собою до Франції і привозить його в французські багаті міста. Там дикарь бачить проявки високої культури, пишні міста, церкви, домп, так несхожі на лісові вигами, бачить похорони, вінчання, порти, кораблі, карити. Багато не розуміє цей дикарь, на все дивить ся по своєму, зве карити хатами на колесах, але все таки він не показує себе таким дурним, як селяни д. Лучицького в Києві, котрі, сівши на лаві в вокзалі залізниці, думають, що вони ідуть по залізній дорозі вкупі з вокзалом. Сцени д. Л.—ого нагадують нанські анекдоти про незвичайно дурних мужиків. Наш селянин є розумна сутність, розумнійша, ніж звичайно про його думають, а селяни „Сценах“ д. Л.—ого сьтвють тільки в його фантазії, шляхецьких анекдотах, тай годі.

Добр. Рябошапка став в своїх „куплетах“ на ничу, зовсім супротивнежу, стежку: він виводить не дурня, а розумного селянина, часом чесного, часом трохи попованого, але розумного, і веде його з села просто до міста. Розумний селянин своїм простим нехитрим розумом постерігає грішки великого міста, грішки городян — панів і критикує їх своїм правдивим простим розумом з додатком сільського гумору. В цім разі дидактизм та моралізм, звичайний в віршах д. Р.—ки, стає авторови в пригоді, стає сатирою на мійські норови та звичаї і сатирою, влучною, ущипливою, цікавою і для читачів,

і для слухачів. Ми виявляємо своє бажання, щоб д. Р.—ка спеціалізував ся на цьому роді утворів, маючих вартість сатири, а не нудної моралі. А ґрунт для себе він знайде не убогий. Наші міста, колись схожі на Гоголівські патріархальні Миргороди, тепер дуже розросли ся і стали закарлючуватись на Парижі та Берліни, само по собі не відносно усяких ідей та принципів, бо за границю хоч і їздять наші пани, але зовсім таки їздять не по ідеї та усякі принципи, і навовять звідтіля більше усякого сьміття, неначе його й на наших сьмітниках мало.

А. Г.—ов.

ЗАПИСКИ, ВІСТКИ І ЗАМІТКИ.

Причинок до Шевченкового побуту в Орській кріпости.

В 80-ту річницю уродин Т. Шевченка якийсь д. Е...въ помістив в „Самарской газетѣ“ оповідання своєї матері про салдацьке життя Тараса в Орській кріпости. „Моя мати, — каже Е...въ, — котрій тепер більш як 60 років, часто згадує про своє знакомство з знаменитим поетом України Т. Гр. Шевченком. Вона познакомилась з ним в січні 1848 р. Батько мій був капітаном в Оренбургським № 5 лінійним баталіоні; відтіл командировано його в грудні 1847 р. в Орську кріпость і назначено ротним командиром. Принявши роту, батько довідав ся, що в нього, між іншими салдатами, служить Українець Шевченко, людина осьвічена, віддана в салдати по незвістній батькови причині. Се був середних літ, не великого зросту, товстий наотупуваній чоловік, ходив завжди в сірій салдацькій шинелі. До нас часто збирались на семейні вечерки офіцери, так батько постійно закликав і Ш—ка Шевченко завжди поводив ся скромно, був мовчазний, хоч іноді не відказував ся і повеселитись. Мати було часто просять його засьпівати що небудь, але він завжди відказував ся, кажучи: „Я нічого не знаю“. І тільки після довшої просьби всіх присутних починав сьпівати: „Чок чигирики, чок чигири, жена мужу дай — говори“, і за весь час сьпівав не переставав усьміхатись.*) Батько було іноді каже: „Сьміх і горе з тобою, Шевченку! Чи ти навчив ся коли машировать, чи ні?“ А він мовчить, тільки усьміхаєть ся. Та таки й не здавалась Шевченкови „машировка“. Щоб краще навчити, казали салдатам машировать „учебним шагом“. Ш—ко будучи огрядним, не міг стояти прямо на одній нозі з витягнутою вперед другою ногою, постійно перекиляв ся назад, щоб не потерати рівноваги. І отся то поза дуже осьмішила усіх. Ш—ко ні з ким не товаришував, жив окремо на квартирі у якогось козака. Харчував він з салдацького „котла“ і доставав казьонний хліб. Трохи з годом, як приїхав батько в Орську кріпость, прислано було з Петербурга про Ш—ка запитанне. Ждали повідомити: чи можна дозволити Ш—ви писати та малювати, а рівночасно і донести, як він поводить ся. Батько дав одвіт, що він не знає, чи можна дозволити Ш—ви писати та малювати, чи ні, але поводить ся він бездоганно і по службі справний. В ті-ж самі часи, як розказує батько, прислано було до Ш—ка від рідні письмо, в котрім прошено його повідомити, як він живе. Ш—ко намалював салдата з рушницею та витягнутою вперед ногою, а внизу підписав: „Як бачите“, і післяв один малюнок не приписавши більш ні одного слова. В квітні 1848 р. батька командировали на службу в Тамбов, а Ш—ко остав ся в тій же роті в Орській кріпости“.

Окрім Варнак.

МИХАЙЛО МИКЕШИН.

[П. портрет на 169 стор.]

Михайло Осипович Микешин родив ся 9 лютого 1836 р. в селі Максимковім, рославльського повіту, смоленської губернії, з стародавнього білоруського роду. — Першим вчителем М. О. був малярський сільський маляр, „бобомаз“, Тиг Андронич. Скінчивши 4-клясцу повітової школи в Рославлі, М. О.

*) Прочитавши, що буїм то Ш—ко сьпівав „Чок чигирики“, я спершу задумав ся, чи могло бути, щоб сьпівав він таку пісню. Але розмисливши трохи, догадав ся, що такий знавець людей і їх духових потреб, як Ш—ко, іменно міг вибрати таку пісню, як „Чок чигирики“, знаючи, що слухача-Росіянина тільки й можна задовольнити чим-небудь чудернацьким. Після сього зрозуміли і сьміх Шевченки.

звернув трохи згодом увагу на себе вельми освіченого пана А. А. Волярського, котрий і привіз Микешина до Петербурга. В Петербурзі М. О. прийшло ся самому вступити в Академію, в класу баталії під оруду професора Б. П. Вітвальда. Академію скінчив М. О. в 1858 році, одержавши велику золоту медаль і княського художника 1-ої ранги. Будучи 23-літнім парубком, він одержав на конкурсі перший приз за проєктований пам'ятник 1000 роковин Росії, котрий тепер скрашає Новгород. За цей грандіозний утвір майстер дістав ордер сьв. Володимира і щорічної пенсії, доки життя його, 1200 карбованців. В 1861 році він одержав 1-ий приз і за пам'ятник Катерині II, що споружений в Петербурзі. В 1864 році В. О. одержав 1-ий приз і на інтернаціональній конкурсі за проєкт монумента „Португальської конституції“. За цей проєкт Микешина нагороджено великим хрестом Христа Спасителя на шию і іменовано членом Лісабонської королівської Академії наук і sztuk. В 1866 році М. О. скомпонував пам'ятник „Визволення Сербії“. Далі Микешин, причі різних невеликих творів скульптурних, скомпонував і спорудив пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві. Історія з ним пам'ятником дуже темна. Ми знаємо її, та не можемо пересказати, до якого часу. Поки що скажемо тільки, що пам'ятник, котрий тепер стоїть в Києві, нічого подібного не має з першим проєктом автора... Не перелічуючи других його великих високо-артистичних творів, згадаємо лише, що Микешин нагороджений за свої нещасливі праці, звістні і за кордоном, 25 ордерами і є членом Археологічного інституту, Славянського товариства, Сербської, Берлінської, Лісабонської і инч. Академії наук і sztuk. Важко передічити всі ті спеціальности малярства, в котрих він творив шедеври. Прич не тільки олівця, він орудує, як митені, ще і пером. В „Пчелі“, котру він видавав, а також і в „Руської Ілюстрації“ і „Руси“ він не тільки ілюстровав, але ще і писав статі, спогадки і т. ин. Окрім того він окремо видавав ілюстровані думи народні. — Тепер д. Микешин працює над ілюстрованням „Кобзаря“ Т. Шевченка, з котрим познавчався і побратався ще в Академії, як обидва вони були студентами. Ми бачили ці ілюстрації і чимало любовали, гляючи на них. Взагалі Михайло Осипович — щирий Українець, шанує пам'ять батька Тараса, як мало хто з земляків наших. Він постарався о дозвіл святкувати сього року роковини смерті Тараса в Петербурзі, котрі випали величаво. Я, каже Микешин, дзвонар невмирущої слави поета-мученика і його музи, котра спати не давала тим задрисливим невдакам, що ляляли її „пiano“. Микешин у перше змалював незабутнього Тараса в „Кобзарі“ видавця Плятона Семиренко. Оповідючи про Тараса, Микешин ентузіазмується, як молодий юнак, і в слювах на очех оповідає про його многострадалне життя.

Ц. Б.

ФЕЙЛЕТОН.

[Повість з „народного“ життя і наша критика].

„Донька пастуха або гра судьби“ — повість в народного життя, В. Омикрона. Під таким заголовком видав недавно славновістний наш письменник, В. Омикрон (псевдонім) новий твір свого немаловажного таланту. Діяльність сего письменника звана нам здавна. В молодім своїм віку писав поезію, в котрих описував схід і захід сонця, всі чотири пори року, свою дівчину Олімпію, нарікав на своє сирітство і на тяжких ворогів Руси і т. и. На тих поезіях не зрозуміла ся наша байдужа публіка, бо вони лежать ще доси на складі в книгарні на самім споді, де їх критикують миши, що не мають до такої роботи найменшого таланту в своїх малих головках. В 35-ім році життя т. є. в часі, як нашого многоповажного письменника зрадила єго любка Олімпія Р. і вийшла за кого иншого замуж (ся пригода розсліджена докладно нашим вив. критиком, д-ром Зеноном Бобом на підставі автобіографічних повістей, листів і дослідів на місці побуту пані Олімпії), В. Омикрон споважнів дуже, та хоч не перестав горячо кохати зрадливої любки, але перестав на віки писати вірші, а великою шкодою для нашої літератури. Став сіяти здорове зерно на поли повістарекім. Писав і для простого люду і для освічених панів, писав про управу бобу (сю працю д-р Зенон Біб уважає за найлучший підручник госпо-

дарський для наших бідних (селян) і розправу астрономічну про планету Марса, де, по думці вив. автора, Русинів з їх партіяма і політикою нема; писав новелі великі і малі, повісті довгі на один том і два томи — словом, збільшив нашу літературу дуже значно і побив наших різних критиків тяженьким тараном.

А вже-ж, признати треба, В. Омикрон старає ся витворити у нас нову школу літератську. Всі напрями, які доси проявляли ся в європейських літературах, старає ся він залучити разом. Він правда ідеаліст-патріот, що високо цінить народні святаші, але по троха і реаліст, а навіть символіст, що нас дуже дивує, бо між галицькими письменниками мало людей, обізнаних з літературним рухом по Європі. Ми згадаємось, що В. Омикрон, незалежно від французьких символістів найшов самостійний руський символізм...

Остатня повість В. Омикрона п. а. Донька пастуха — чудова! Вона вийшла сего року в друку накладом автора і зараз звернув на неї увагу спеціаліст від Омикрона д-р Зенон Біб. Незалежно від него ми також потрафимо сказати свою думку про ту повість. Читаєш єї, читаєш і так нетерпеливо ждеш кінця т. є. так хочеш знати, як таки та довга історія скінчила ся, що аж витривати годі! Думаємо, що не від річи буде подати нашим читачам хоч короткий зміст сеї повісті і вказати на всі єї красні сторони і погаві, хоч таких майже нема. Подати короткий а добрий зміст — то праця нелегка (сам д-р З. Біб не потрафив того), бо ту здавалось би з кожної сторони сеї грубої повісті вишати красні місця, чудові епізоди і т. п., а на се не позволяють вузкі рамки нашої рецензії.

Повість, котру автор присвятив „своїй найдорожшій Олімпії“, починає ся дуже гарною іділлею. На великім громадським пасовиску пасе худобу Івуня. Сама вона красуня невидана, але та худоба то не єї, бо вона бідна. А пасе вона разом з одним пастухом кові, корови і безрого. — Мишоходом мусимо ту звернути увагу вив. читачів на один дуже гарний звичай автора, що вказує на єго добре вихованє, а то, що він не уживає немилозвучного і неестетичного слова св..., а пише всюди: безрого. По що уживати тамте німецьке слово, котре нас разить і наводить немилі „почування“, коли маємо своє прекрасне слово: безрого, тим більше, що — як се загально звістно — кожда безрого справді єсть без рога...

Отже пасе Івуня худобу і то не сама. Сей пастух, товариш єї, то Гринько, слуга в одного господаря. У него замітна не єго душа (бо та — от як у пастуха), а єго складана шапка, в котрій можуть змістити ся три горці бульби. Сю шапку описує автор дуже докладно. З думок Гринька найважнійша та, що він щось чує до Івуні. Він має 18 літ, а вона 15. Обоє небогати, обоє пасуть худобу і через цілу весну та літо бавлять ся на пасовиску — тому чей нікому не буде дивно, що й Івуня чує щось до Гринька. Значить, виходить, що вони обоє кохали ся. Гринько за нею і коров та коний не бачив, а вона покохала єго справді аж по одній пригоді, в котрій Гринько спас єї від смерті, коли падала в пронасть. Ся пригода на причуд гарно змалювана, однак ми поминемо єї, раз задля недостатчі місця, а потім для того, бо хочемо, щоби люди купували сю повість і читали цілу в всіах пригодами. Наш обовязок рецензента каже нам подавати лиш головні факти, особи і хід події.

В другім розділі (всіх розділів 150) вертає автор дуже зручно о 50 літ в минувшину і оповідає нам житє дівч. Івуні. Він був громадським пастухом, а жінка крупн продавала. Обоє наскладали багато грошей не так з круп, як більше з годівлі безрог, що пасли ся разом з худобою. Але Бог довго не благословив їх дітьми. Наконєць дав їм сина, але притім мати змерла. Для сина складав батько гроші; однак доля не дала єму з них користати. Раз напали на їх хату розбійники, вбили старого пастуха громадського, зрабували хату, але грошей таки не нашли.

Тай не нашов їх і син, що чудом тільки не згинув з рук розбійників і виріс в дорослого хлопця. Де батько подів гроші, він не знав. По батькови став також громадським пастухом, оженив ся, мав чотирнацятьєр дітей, але всі єму повирали, тільки Івуня остала єя. Постарівшись, передав свій могучий батіг доні, сам улягав собі лежу на печі, де

могло троє людей спати, і там вигрівав ся та вилежував ся, покурюючи люльку. Се що ту розказано, є в звязи з сліду- ючим. Гроші потім найшли ся!

Гринька взяв до війська! Як він працює ся сердечно з Івуною та присягав їй вічну любов, то також можна з по- вісти дізнати ся. В війську дослужив ся титулу фрейтра, але мимо такої значної шаржі не хотів довше служити, бо тужив дуже за своїм ідеалом і бажив з ним женити ся. Тільки-ж в тім благороднім намірі стрітив великі перепони. Саме зби- рав ся посилати свати до Івуні, коли нараз в її хаті склала ся і страшна і приємна пригода. В печі горів огонь, а битько грів ся на печі. Нараз піч завалила ся і батько зараз взяв її в свою опіку. Але-ж, Боже милий, який сей свід зрадливий! Івуні не хотіла тепер і знати Гринька.. Сю зміну характеру Івуні з причини грошей змалював автор так вдатно, що пере- висшив Шекспіра. Автор мусів робити великі студії психо- логічні, мусів заглядати на сам дно — душі людської, щоб так докладно її пізнати..

Коли пер се дізнав ся Гринько, сейчас післав сватів до Івуні, бо тепер кохав її ще більше і бажав зараз взяти її в свою опіку. Але-ж, Боже милий, який сей свід зрадливий! Івуні не хотіла тепер і знати Гринька.. Сю зміну характеру Івуні з причини грошей змалював автор так вдатно, що пере- висшив Шекспіра. Автор мусів робити великі студії психо- логічні, мусів заглядати на сам дно — душі людської, щоб так докладно її пізнати..

В новім розділі бачимо Івуною великою панєю в сальоні на фотелі! Коли стала нею і як! Цікавість наша границя не має. Такими скоками о цілі літа в минувшину і будучину змалює нас автор читати повість до кінця, і в тім видко его великий талант. Негерцеливо перечитуємо 40 карток, аж приходимо на одну сцену, як Івуна сидить на мягкім фотелі, дивить ся в якусь точку на стіні, курить напіроску і щось думає. Перед очима душі її пересувають ся ті літа, в котрих вона стала панєю. Сей чудовий, хоч троха для нас неясний привид заспокоює нашу цікавість.

Івуна стала відразу заможною, а Гринько як був бідним, то таким і остав ся на довгий час і вступив наново до вій- ська. Доля, звістно, вирабляє чудеса. Їй захотіло ся, щоби обі інтересовані сторони мали гроші, і задумала кочче їх злу- чити, але не відразу. Гринько поставив на лотерію і виграв кілька тисяч зр. (Автор не подає докладно суми виграної і номерів, на котрі Гринько виграв гроші, хоч ми на се дуже цікаві!)... Отже виграв гроші і став також паном на нашу втіху. Дехто нарікає на лотерію, а як же без неї був би став богатим наш симпатичний герой?! Небавом іменували Гринька капіталом. На рідюхах справив він такий бенкет, що аж всі дивували ся. За богато щастя нараз! Напив его якийсь шал і перед его очима вез стояла Івуна, гарна як ангел і в чудовім світлі. Ах, він мусить з нею оженити ся! Інакше й життя ему нема! То чесний характер, то любов правдива! Тисячі мав, а не забув про Івуно. Але він служив у вели- кому місті, на село вертати не хотів, отже й не знів, як Івуно до міста привабити. Над тим думив довго, а туга не давала ему спати, аж змірнів, бідний. Коли раз погуляв собі добре з товаришами, напата его така туга, що хоч стрілий ся! Поїхав залізницею в село, де любка жила, і в ночи викрав її разом з грішми з дому. Мати аж на другий день замтіла, що доньки нема дома. А вона вже була в столиці. Гринько наймив їй мешканє, а сам жив у касарні, тільки часто відві- дував свій ідеал.

Небавом зівстав Гринько фірером і вже мав женити ся з Івуною, коли прийшла війна і забрала его в далеку чужину, так що й чутки про нього загинула. Івуна гроші видала і не мала з чого жити. Хотіла вертати до дому, але мити відпи- сала, що є не знає. Настала біда. Вкінці пішла на службу до одної пані, там їй вло ся дуже добре, але піні небавом померла. Івуна стала швачкою, жила в різних невисоких то- вриствах і трохи не зійшла на злу дорогу... Чи автор не наслідє ту мабуть Зої? Ми не хочемо підоривати его, що читав Зою і інших наугарістів і що погребє їх наслі- дувати. У ви. авторі аж надто таланту, щоби бути оригі- нальним... Digitized by Google

В тій біді Івуна споминала часто свою добру небіжку паню, ходила відвідувати її могилу і плакала там. Але тм також на кладовищі познайомила ся вона з одним старим паном, котрий ходив також відвідувати могилу своєї жінки. Як то романтично! Жаль ему стало Івуні.. Така гарна і така нещасна... Але Бог нею опікував ся, а небавом взяв її в свою опіку і сей старий вдовець. Оженив ся з нею. Вона вийшла за него, бо що-ж мала бідна робити? Гринько пропав, як камінь у воді. І так вона стала панєю..

Сї пригоди життя перейшли тепер перед єї душею, коли сиділа на фотелю, почім вона смачно заснула. Коли пробудилася, отворила свої прекрасні очі — дивить ся — хто пер- дас нею? — офіцер Гринько! бідий як стіна..

Сцена, яка ту слідує, не даєть ся коротко описати, хіба навели би ми опис авгора, але ту місця нема. Скінчило ся все так, що Гринько хотів до неї стріляти, але було ему жалко. Потім хотів видати поодинок єї старому мужеві, але вкінці (він був чесний і мудрий!) вибів з хати за місто, щоб — себе самого застріляти. Вже приложив револьвер до свого серця, аж ту его якийсь подорожник за руку хоп! Гринько дивить ся, аж е... батько Івуні.. Знов чудова сцена..

Батько Івуні вертав з Амержи з красними грішми.. Коли впав у піч в огонь, то він не спалив ся, тільки попик ся; виділа челястями на двір і з розпуки, що не мав де вже ле- жати, пішов у свід за очи до Америки. Що він пережив, се розповів Гринькови, а читачі про се можуть дізнати ся з по- вісти. А що знов Гринько пережив, як на війні зівстав офі- цпром, се розповів батькови Івуні при пиві в гостинниці, куди оба вступили.. Про се також можна з повісти дізнати ся.. Але як же? Чи доля не злучить уже Івуні з Гриньком? Ми так раді се знати, що читаємо повість до самого кінця і ді- знаємо ся про се, що ту кажемо зовсім коротко: Доля злучила їх разом. Той старий пан, муж Івуні, небавом помер, захи- савши їй великий маєток, а по жалобі вийшла Івуна за Гринька. Аж легше на серцю, таке читаючи. Прещі раз! А притім приходять до голови поважна думка: що то може доля! Аж тільки часу і пригод треба було, щоби двоє людей разом по- брали ся!.. Справдішна гра судьби!

Весіле було гучне, як в якого князя. Пили, їли, гуляли, як в давні добрі часи. На весілю була вся єї і его родина, було багато інших людей і ще більше гарних панночок. Дуже славне було весіле!.. При кінці бажає автор молодим „многая літа“ (до котрого бажаня і ми прилучаємо ся) і каже, що сам був на тім весілю, гуляв з молодюю і від неї та від єї чоловіка дізнав ся про всі пригоди їх життя, котрі нам розповів у своїй повісти. — Ми дуже вдячні Ви. авторові за его повість, хоч нам мимо того дуже жалко, що ми не були самі на тім славному весілю, де так пили і гуляли і де було так багато красних панночок..

Отсе короткий зміст сеї повісти, написаної з великим талантом і артизмом і з правдивим знанєм життя. Ми мусіли поминути дуже багато епізодів задля вузких рам сеї рецензії, але з того, що подали, можна вже зміркувати, яка се чудова повість..

Д-р Зенон Біб каже, що в тій повісти представлена символічно Україна-Русь. Ми, каже, так само єсьмо жертвою гри судьби, але судьба справить нам колись таке весіле, як Івуні і Гринькови. Мусимо признати, що се думка д-ра Зе- нона Боба дуже блистроумна. Справді воно так, що в тій по- вісти представлена Україна-Русь..

Тільки не можемо згодити ся на его думку про піч, в котру впав батько Івуні. Д-р Біб каже, що нігде на світі таких пейні не бачив. Ми порадити би ему переїхати ся по Галичині, поїм певто не написав би такої дурниці..

Ту ще піднесемо дуже велику чемність Ви. Омїкрона. Читачів своїх називає він чесними, міними, високоповажаними і т. п., а читательок, як чоловік свідомий, зве красавицями з ріжними милозвучними епітетами. Грєба признати, що сим уймає собі автор дуже читача.

Ціна повісти невелика (4 зр.), папір і друк прекрасні і дуже підносять вартість книжки. Взагаї можемо Омїкрону погратулювати его повісти і порадити, щоб не крив ся під псевдонімом, хоч би таким гарним, як Омїкрон.. — Перещас

ЛІТЕРАТУРА.

Дрібні вістки. Коштом тов. „Просвіти“ появил ся великий „Мо-литвенник“ в народній мові; обіймає 20 аркушів друку або 640 сторінок, і єсть повийший ніж всі інші, які досі в нашій мові появили ся. — Видія „Руського тов. педагогічного“ ринив звернутись до тов. „Просвіти“, щоби воно видадо народний молитовник правописю фонетичною, а наколи би сего „Просвіта“ не вчинила, видати такий молитовник власним коштом. — Львівський „Клюб Русинок“ приступив до видання підручної книжки під заг. „Порадник до вареня страв і печеня тіст“. В „Пораднику“ покладено найбільшу увагу на те, щоби страви відповідали нашим домашнім обставинам; побіч вибагливіших страв найдуть господні способи приготувати страви чисто сільські, як галицькі так і українські. — Десятий річник черновецької „Бібліотеки для молодіжи, мѣщань і селян“ виходити ме під назвою „Ластовка“, ілюстрована бібліотека для молодіжи, мѣщань і селян“. Зміст нового річника, як заповідає редакція, ще більше буде приспосіблений до просвітних потреб нашого мѣщанства і селянства, не занедбуюча притім і молодіжи. Богатим і цінним змістом, добрим ілюстраціями та точним видаванем буде редакція старатись вдовольнити читачів. Перша книжочка вийде сими днями. Передплата вносить ме 1 злр. або 2 корони на цілий рік. [Адреса редакції і адміністрації: Літ. товариство „Руська Бесіда“ в Чернівцях, ул. Петровича ч. 2]. — Яко книжочку за май друкую тов. „Просвіта“: Вибір творів Маркіяна Шашкевича, а в додатку короткий опис торічного перевозу тайних останків поета до Львова, портрет поета і сцени з похоронів. — Друкують ся в Москві: оповідане „Брат за брата“, збірка „Як треба жити та інші оповіданя“ і Квітчині оповіданя: „Сердешна Оксана, Мертвецький великдень, Перекотіполе і Маруся“. — Подано до цензури рукописи В. Чайченка: „Робінзон“ (друге в Росії видане, з додатками) і оповіданя: „Батько та дочка“ і „Підпал“, — а також „Кривичка“ збірник віршів та оповідань. — Календар „Просвіти“ на р. 1895 ринив видіти товариства видати в форматі просвітних книжочок з змістом поучаючо-практичним. Редакції піднялись др. Кость Левіцький і проф. Петро Огоновський. — В минулому році скінчив ся друк творів Олекс. Афанасєва [Чужбинського], що вишли в Петербурзі коштом книгарні Германа Голе. Всего вийшло 9 томів. Із згаданих творів для нас особливо цікаві ось які его праці: обширний твір „Повздка въ Южную Россію“ [томи 7 і 8], „Словарь малорусскаго нарѣчія“ [в томі 9], „Воспоминанія о Шевченкѣ“ і „Старинныя малорусскія думы“ (в т. 6). — Наш учений земляк д. Фед. Вовк помістив свого року в Melusine N° 1 статью „La Fraternisation en Ukraine“ [Обратимство на Україні], а в L'anthropologie N° 1 — „Congrès archéologique de Vilna“ [короткий виклад рефератів п-ни Мельник, дд. Антоновича, Радзимицького, Служцького і т. п.]. **Василь Луквич.**

ШТУКА.

Ілюстрована Україна. „Нива“ р. 1894. Ч-ла 1—10.
Рідкій гостинець — Іжакевича [1, стор. 13].
Український мужик закупивши в місті самовар привозить его до дому. Рисунок представляє радість дітей, що оглядають „машину“.
Павло Ол. Гайдебурге — редактор-видавець журналу „Недѣля“ [3, стор. 73].
Син колишнього священника в Миколаєві, родив ся в 1841 р. Скінчивши петербургський університет, посвятив ся літературній праці. Між иньшим в петерб. „Оса“ вів відділ „Южно-русская літопись“. Відтак від 1869 р. редагував „Недѣлю“. Умер 31 ст. ст. грудня 1893 р. на параллж серця.

По малому стьгу — Іжакевича [5, стор. 108].
Хлопчина, наложивши батькову шапку на голову, спить з триндюжатами від папоу на пригорок щоби звідтам спуститись до долину. На лиці у нього малює ся справедлива втіха.

Панскій нукий подносить князю Данилу Галицькому королевскую корону — К. Лебедева [7, стор. 148].

Галицький князь Данило бажачи виступити в похід проти Татарів, постановив звернутись до всемогучого тоді папи Інокентія IV. Він звістив папу про свої плани, винявши бажаня на злук Східної і Західної Церкви, наколи остання збере Захід проти Татарів. Папа прийняв згаданий план вельми прихильно, обіцяв усякі уступки на полі церковно-релігійнім, а передовсім задумав ослабити Давида бласком королівської корони, котру ему предложив прийняти. Князь відповів на се: „Потребую війська, а не корони! Що мені з тої окраси, коли над нами тягнеть яро татарське!“ Але папа потішав его надією на підмогу і Данило, після довгих переговорів, прийняв корону, маючи від папи запевненя, що остатній ужив усіх способів в обороні Русі; в надії на се, Данило заявив, що признає папу „своїм вітцем“ і наслідником сьв. Петра. Тоді папський легат, єпископ месинський, підніс князеві галицькому королівську корону і иньші відзнаки, в присутності боярів галицьких і відтак коронував Давида королем Галиццям в Дрогощині. Але описав король побачив, що папа не думав сповняти даного приреченя: папа вислав тільки письма і грамоти до королів чеського, угорського і польського, в котрих намавляв їх встати проти ворогів Христових, — а коли ті на се не знажали, папа не наставляв на сповненя свого бажаня. Тоді і Данило зірвав усякі зносини з папоу.

Владимирь Мономахъ, пришедшій въ Киевъ, чтобы наказать Святотолки, вслушаваетъ моления митрополита Киевскаго и мачиси своей — К. Лебедева [9, стор. 196].

За підступне ослабленя князя перемиського, Василька Ростиславича, зібравсь князі руські під проводом Володимира Мономаха і з силою

оружною відступили під Київ, щоби покاراتи Святотолка. Остатній замість боронитись — зібрав ся втікати. Але Києви виправили митрополита і мачоху Володимира до обозу князів і ті вломляли розлютованих не губити рідної землі... **Василь Луквич.**

НАУКА.

Виклади в Collège de France. Професор Люї Леже почав недавно в Collège de France читати з коментарями наші історичі пісні і має читати їх цілий курс. Поки що йдуть пісні про Самійлу Кішку і про Трьох братів, що втікали з Азова. Шан. професор запросив одного з наших учених земляків вказувати при сім читаню вимову і вияснити деякі темні місця тексту.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Подает Василь Луквич.

а) книжки.

Література галично-руська і М. Шашкевич. Написав Володимир Коцовский. — Львів, 1894 р. 11 стор. 8° [Передрук з III т. „Записок“].

Молитвенникъ для руского народу. Накладомъ товариства „Просвѣта“. — Львів, 1 93 (появив ся в цвѣтні 1894 р.) 639 і 1 нен. стор. 16°. Ціна брош. прим. 70 кр. а оправного 90—1,80 кр.

Зміст: Молитви щоденні, ранні, вечерні. 3 Богослуженя церковного. Тайна покаяня. Тайна Евхаристій. Молитви для різного віку і стану, і в різних потребах. Молитви в часі великого посту. Молитви на празники Господські. Молитви на празники Богородичні. Молитви на празники Святых. Молитви сполучені з відступами. Акафисти. Молебни. Пісні з богослужень церковних, коляди і иньші. Гимн. Пасхалія. Календар.

Дума про княгину-кобзаря та инші вирши. Понаписував В. Чайченко. — Харків 1893 р. 43 і 1 нен. стор. 16°. Видане книгарні Михайлова. Ціна 10 коп.

Зміст: 1. Дума про княгину-кобзаря 2. Сирітка 3. Крук, велика птица. 4. Дурень думкою багатіє. 5. Рибачі танці. 6. Два морози.

Середъ крыжаного моря. Оповідання. Написавъ Василь Чайченко. — Москва, 1894 р. 108 стор. 16°. Видане [друге в Росії] книгаря Е. Губанова.

Архивъ юго западной Россіи, издаваемый коммиссією для разбора древнихъ актовъ і т. п. Часть 1-я. Томъ IX. — Київ, 1893 р. 147 + 445 стор. 8°. Друк. 400 прим. Ціна 2 карб. — Містять в собі „Листоєс“, полемічний твір 644 р.

Архивъ юго-западной Россіи і т. п. Часть 8-я. Томъ I. Матеріалы для истории мѣстнаго правленія въ связи съ исторією сословной організації. Акты Барскаго староства XV XVI в. — Київ, 1893 р. II + 126 + 372 стор. 8°. Друк. 400 прим. Ціна 2 карб.

Ф. Леонтовичъ. **Спорные вопросы по истории русско-литовскаго права.** — Петербург, 1893 р. 58 стор. 8°.

М. Любавскій. **Областное дѣленіе и мѣстное управленіе литовско-русскаго государства** въ времени изданія перваго Литовскаго Статута. — Москва, 1893 р. VIII+884 і VI стор. (з мапою) 8°. Ціна 5 карб.

Aleks Jablonowski. **Polska XVI. pod względem geograficzno-statystycznym,** tom IX і X. **Ziemie ruskie, Ukraina, Kijów, Braclaw, dział I і II.** — Варшава, 1894 р. Стр. II, 89, 185, 2 нен.; XXVI, II, 654, 2 і LI. По 2 карб.

J. Verne. **Das Karpathenschloss.** Prachtausgabe [Bekannte und unbekannte Welken, Band 61]. — Відень, 1894 р. 201 стор. (з 40 ілюстр.) 4° Ціна 2 зар. 50 кр. (опр. 4 зар.).

б) періодичні виданя.

Правда [1894. Том XX. Випуск 61. За місяць марець. Стор. 145—217 в 8°]. Зміст: Перед бурєю, історичний роман кіпця XVI в., Л. Старицької. Записки або журнал Т. Г. Грушійського-Шевченка. Народна освіта по Київщині, Чуб а. Російський Банк селянський і его нага на Україні, В. О. Мрії, вірш Школяченка. В важку хвилюн, вірш Боровика. Вісти: а Київ, а Шендерівки і з Петербурга. Народні значія, обряди та пісні в селі Крехові, жовківського повіту, зібрав В. Герасимович. Лист В. Барвінського до пок. Лукіянова в Київі: Огляд російської журналістики про Україну-Русь за 1893 р. Ів. Сердешного. По смертній вісти: Волод. Александрів. I. I. Рольє [Dr Antoni I.]. З ради державної. З'їзд москвфільско-радикально-народовських мужів довіря. Оповідки і перепіска редакції.

Кієвская Старина [1894. Марець. Том 45. Стр. 359—590, IV, 6 і 225—240 в 8°]. Зміст: Воспоминія Грога Фед. Тимковського, з передмовою М. Шугурова. Харитатина, прот. Петра Орловського. К'єв триста лѣтъ назадъ, А. Стороженка. Записка о посѣднихъ годахъ жизни Гр. Ал. К. Разумовскаго въ Малороссіи, его кончинъ і похоронахъ. Пѣсни і сказки о живомъ мертвецѣ, М. Сумцова. Открыки вѣзъ записокъ Автонома Ак. Солтановскаго. „Попокъ“, повість изъ быта донскихъ малороссовъ, Бор. Познаньскаго. Женщины при Чигиринскомъ дворѣ во второй половинѣ XVII вѣка, д-ра Антона I, переклад Н. М. Генеральній обозній Василій Каспаровичъ Боровскій р. 16:0+1702 [з портретом]. Документи, навістія і замѣтки. Бібліографія. Додатки: 1) Дневникъ ген. подск. Як. Марковича. 2) Портрет гев. об. Вас. К. Борковського. 3) Оповідки

З сьня Чиселю розяслено додаток: „Словарь російсько-український“, том II-ий, арк. 8-ий.

Редактор части літературно-наукової: **Василь Луквич.**

За редакцію відповідає: **Осип Маковей.**

Видає Наукове Товариство ім. Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка під зарядом К. Беднарського.